

TC
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANA BİLİM DALI

VERGİLEMEDE ADALET İLKESİ AÇISINDAN ASGARİ GEÇİM
İNDİRİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ : TÜRKİYE ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

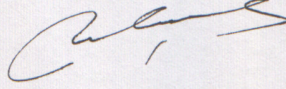
Tez Danışmanı
Yrd.Doç.Dr. Selçuk İPEK

Hazırlayan
Serkan IŞIK
061923002

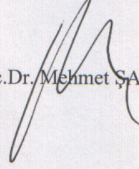
Çanakkale - 2008

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne
Serkan IŞIK'a ait
**Vergilemede Adalet İlkesi Açısından Asgari Geçim İndiriminin
Değerlendirilmesi : Türkiye Örneği**
adlı çalışma, jürimiz tarafından Maliye Anabilim Dalında
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

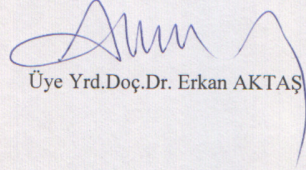
Başkan Yrd.Doç.Dr. Selçuk İPEK

Üye Yrd.Doç.Dr. Mehmet ŞAHİN

Üye Yrd.Doç.Dr. Erkan AKTAŞ

ÖZET

Türkiye’de 1949-1986 yılları arasında ve 2008 yılından itibaren belirlenen asgari geçim indirimi tutarının vergi dışı bırakılması uygulaması, vergilemede tartışılan önemli konulardan biri olmuştur.

Bu tez çalışmasında; vergileme ilkeleri ve adalet ilkesi, asgari geçim indiriminin teorik yapısı, vergi ödeme gücü, asgari geçim indiriminin vergilemeye ve adalet ilkesine etkileri, asgari geçim indiriminin Türkiye uygulaması ayrıntılı olarak incelenmiştir. Tez çalışmasında, ayrıca bazı OECD ülkelerindeki asgari geçim indirimi uygulamaları da araştırılmıştır.

Vergide adaletin sağlanabilmesi için verginin ödeme gücüne göre alınması esastır. Ödeme gücünün tespitinde kullanılan en önemli araçlardan biri de asgari geçim indirimidir. Asgari geçim indirimi, kişinin kendisinin ve ailesinin yaşayabileceği miktarın vergi dışı bırakılmasıdır.

Türkiye’de asgari geçim düzeyinde gelir elde edenler, önemli bir vergi yükü ile karşı karşıya bulunmaktadır. Vergilemede adalet ilkesi bakımından, bu kişilerin vergi yükünü azaltmak, bu tutara kadar geliri asgari geçim indirimi olarak vergi dışı bırakmak vazgeçilmez bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de, Avrupa Birliği müktesebatı ile uyumu sağlamayı amaçlayan ve özellikle düşük gelirli kişiler üzerindeki vergi yükünü azaltarak daha adil bir gelir dağılımına katkı yapan asgari geçim indirimi sistemi getirilmiştir.

ABSTRACT

In Turkey, practise of exclusion of minimum allowance from taxation between 1949 and 1986, and after 2008 has become one of the important discussed issues in taxation literature.

In this thesis, principles of taxation and principle of fairness, theoretical bases of minimum allowance, ability to pay, effects of minimum allowance on taxation and principle of fairness, Turkey practice of minimum allowance were examined in detailed. In this thesis, minimum living allowance practices in some OECD countries were also investigated.

Ability to pay is essential to achieve fairness in taxation. One of the most important means used in determination of ability to pay is minimum allowance.

In Turkey, low-income taxpayer has heavy tax burden. In terms of fairness principle in taxation, to reduce their tax burden and give the exclusion of minimum level livelihood from taxation is an indispensable requirement. In Turkey minimum allowance system which aims accordance with Acquis Communautaire and contributes more fair income distribution by reducing tax burden especially on low-income taxpayers is adopted.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar.....	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

VERGİLEME İLKELERİ VE VERGİ ADALETİ

1.1. VERGİLEME İLKELERİ.....	3
1.1.1. Genel Olarak Vergileme İlkeleri.....	3
1.1.2. Vergileme İlkelerinin Tarihsel Gelişimi.....	6
1.1.3. Adam Smith'in Vergileme İlkeleri	8
1.1.3.1. Adalet İlkesi	8
1.1.3.2. Belirlilik İlkesi	9
1.1.3.3. Uygunluk İlkesi	9
1.1.3.4. İktisadilik İlkesi	9
1.1.4. Adolph Wagner'in Vergileme İlkeleri	10
1.1.4.1. Mali İlkeler.....	10
1.1.4.2. İktisadi İlkeler	11
1.1.4.3. Ahlaki İlkeler	11
1.1.4.4. Teknik Ve İdari İlkeler	13
1.1.5. Gerloff Ve Neumark'ın Vergileme İlkeleri	13
1.1.5.1. Objektif Vergileme İlkeleri.....	13
1.1.5.2. Subjektif Vergileme İlkeleri	14
1.1.5.3. Vergi Yükünün Adil Dağılımına İlişkin İlkeler	15
1.1.5.4. Verginin Ekonomik ve Sosyal İlkeleri.....	15
1.1.5.5. Vergi Hukuku ve Vergi İdaresine İlişkin İlkeler.....	16

1.2. VERGİLEMEDE ADALET İLKESİ.....	16
1.2.1. Adalet Kavramı	16
1.2.2. Vergilemede Adaletin Sağlanmasına İlişkin İlkeler	18
1.2.2.1. Faydalanma İlkesi	21
1.2.2.2. Ödeme Gücü İlkesi	23
1.2.2.2.1. Artan Oranlılık.....	26
1.2.2.2.2. Ayırma İlkesi.....	28
1.2.2.2.3. Asgari Geçim İndirimi	31

İKİNCİ BÖLÜM

VERGİ ADALETİ AÇISINDAN ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ

2.1. ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ	32
2.1.1. Asgari Geçim İndiriminin Tarihi Gelişimi	33
2.1.2. Çeşitli Asgari Geçim İndirimi Yaklaşımları	35
2.1.2.1. Fizyolojik Asgari Geçim İndirimi	35
2.1.2.2. Kültürel Asgari Geçim İndirimi	36
2.1.2.3. Medeni Asgari Geçim İndirimi	37
2.1.3. Asgari Geçim İndiriminin Uygulama Yöntemleri	37
2.1.3.1. Matrahtan İndirim Sistemi.....	38
2.1.3.2. Vergiden İndirim Sistemi	39
2.1.3.3. Aile Gelirinin Vergilendirme Şekline Göre Uygulanan İndirim Yöntemleri.....	40
2.1.4. Asgari Geçim İndirimi Aleyhindeki Görüşler	42
2.1.5. Asgari Geçim İndirimi Lehindeki Görüşler	44
2.2. VERGİLEMEDE ADALET İLKESİ VE ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ	46
2.3. BAZI ÜLKELERDE ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ UYGULAMALARI	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİNİN TÜRKİYE UYGULAMASI

3.1. TÜRKİYE'DE ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ.....	55
3.1.1. 1986 Yılından Önceki Uygulama	57
3.1.2. Günümüzde Asgari Geçim İndirimi Uygulaması.....	59
3.2. ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ VE ASGARİ ÜCRET.....	71
3.3. GENEL DEĞERLENDİRME.....	73
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	77
KAYNAKÇA.....	83

TABLolar

Tablo 1. İngiltere’de Gelir Vergisinden İndirimler	49
Tablo 2. İngiltere’de Gelir Vergisi Oranları	49
Tablo 3. Almanya’da Bekarlar İçin Gelir Vergisi Tarifesi	50
Tablo 4. Almanya’da Evliler İçin Gelir Vergisi Tarifesi	51
Tablo 5. Genel İndirimdeki Aşınma	58
Tablo 6. Bazı OECD Ülkelerinde Gelir Vergisi Ve Sosyal Güvenlik Payları Toplamı (2007)	64

GİRİŞ

Devlet; artan fonksiyonlarını yerine getirebilmek için, daha çok mali kaynağa ihtiyaç duymaktadır. Bu kaynakların içinde de vergi en büyük paya sahip olagelmıştır. Ancak devlet vergiyi alırken adalet ilkesinden sapmamalıdır.

Vergilemede adaletin sağlanabilmesi için, öncelikle mükellefin ödeme gücünü dikkate alan bir vergi sistemi gereklidir. Sosyal devlet anlayışını kabul eden ülkeler bu ilkeyi (adalet ilkesi) anayasalarına dahil etmiştir. Zira ödeme gücüne göre vergileme ilkesi, sosyal devlet anlayışının vergilemedeki yansımasıdır (Sonsuzoğlu, 1997: 1). Ülkemizde 1961 ve 1982 Anayasalarında “mali güce göre vergileme” ilkesi yer almıştır.

Ödeme gücüne göre yani adil bir vergileme yapabilmek için kullanılması gereken en önemli araçlardan biri asgari geçim indirimidir. Sadece hayatını sürdürecekt kadar gelir elde eden kişinin vergi ödeme gücü yoktur. Vergilemede adalet ilkesinin sağlanabilmesi için, bu amaca hizmet edebilecek bir asgari geçim indirimi uygulaması zorunludur.

Türkiye’de 1986 yılına kadar değişik isimlerle ve farklı yöntemlerle asgari geçim indirimi uygulanmıştır. Bu yıldan itibaren asgari geçim indirimi kaldırılmış ve yerine “özel gider indirimi” getirilmiştir. 2007 yılında çıkarılan 5615 sayılı Kanun’la da, 2008 yılından itibaren yeniden asgari geçim indirimi getirilmiştir.

Birinci bölümde literatürdeki vergileme ilkeleri ve bu ilkelerin gelişimi verildikten sonra; adalet kavramı çerçevesinde vergilemede adalet ilkesi, vergilemede adaletin sağlanması ile ilgili görüşler ve ödeme gücüne ulaşmada kullanılan araçlar anlatılacaktır.

İkinci bölümde, asgari geçim indirimi teorik bazda derinlemesine incelenecektir. Asgari geçim indiriminin tarihi gelişimi ve asgari geçim indirimiyle ilgili farklı yaklaşımlar incelendikten sonra, asgari geçim indiriminin değişik uygulama yöntemleri belirtilecektir. Asgari geçim indirimi lehindeki ve aleyhindeki görüşlere kısaca değinildikten sonra, bazı yabancı ülkelerdeki asgari geçim indirimi uygulamalarına yer verilecektir.

Üçüncü ve son bölümde, asgari geçim indiriminin Türkiye'deki uygulaması incelenecektir. Öncelikle asgari geçim indiriminin 1986 yılına kadar olan uygulaması anlatılacak, daha sonra 2008 yılından itibaren başlayan uygulama anlatılacak ve iki uygulamanın karşılaştırması yapılacaktır. Türkiye'deki uygulama adalet ilkesi bakımından değerlendirilerek, asgari geçim indirimi tutarının hesaplanmasıyla ilgili örnekler verilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

VERGİLEME İLKELERİ VE VERGİ ADALETİ

1.1. VERGİLEME İLKELERİ

Devletin kamu hizmetlerini yerine getirebilmek için başvurduğu en önemli finansman kaynağı vergilerdir. Zaman içinde devlet anlayışındaki değişimlerle verginin fonksiyonları da değişmiştir. Vergiler; yalnızca gerekli fonların sağlanması (mali amaç) dışında, gelirin yeniden dağıtımı, fiyat istikrarını sağlama, üretimi ve tüketimi yönlendirme gibi sosyal ve ekonomik amaçlar için de kullanılır olmuştur.

Bir vergi konulduktan sonra, kişilerin o vergiyi ödemek veya ödememek gibi bir seçim hürriyeti yoktur. Vergi tahsilinin, zora dayanan bu özelliğinden dolayı, kişilerin davranışları ve ekonominin işleyişi üzerinde önemli etkileri vardır. Toplum için belirlenen hedeflerin gerçekleşmesi için, vergi yükünün kişiler arasında dağılımının bu hedeflere uygun olması gerekir (Due, 1967: 109).

1.1.1. Genel Olarak Vergileme İlkeleri

Bir vergi sisteminin gelişmesinde ve değerlendirilmesinde kullanılan ölçülere vergileme ilkeleri denir ve maliye bilimi hakkında yapılan çalışmalarda,

geçmişten beri hep dikkati çeken bir konu olmuştur. Bu bakımdan vergileme ilkelerinin ortaya konması, maliye biliminin doğumu ile birlikte başlamıştır denilebilir (Edizdoğan (b), 2007: 223).

Vergilemenin amaçlarını, genel olarak, mali ve mali olmayan amaçlar olmak üzere iki grupta inceleyebiliriz. Mali amaç kamu giderlerini karşılamak için gerekli fonların sağlanması iken, mali olmayan amaçlar gelirin yeniden dağıtımını, fiyat istikrarını sağlama, üretimi ve tüketimi yönlendirme, nüfus politikasıyla ilgili amaçlar vb. olabilmektedir.

Vergileme ilkeleri; vergilerin bu amaçlarını gerçekleştirebilmesi için, vergilerin seçiminde, tekniğinde ve uygulanmasında göz önünde tutulması gereken noktaları ifade eder (Nadaroğlu, 2000: 307). Devlete verilen görevlerin yerine getirilebilmesi, kamusal ihtiyaçların temel karakteristik özelliklerine bağlı olarak, kamu hizmetlerinin en geniş ölçüde ve en etkili şekilde sunulması gayreti gösterilmekte; daha sonra bu hizmetlerin maliyetinin finansman kaynaklarının bulunmasına çalışılmaktadır. Kamusal ihtiyaçların özellikleri kamu maliyesinde önceliğin kamu hizmetlerine verilmesini gerektirir. Kamu faaliyetlerinin alanı devamlı gelişirken, buna bağlı olarak kamu giderleri önemli bir nisbî artış trendi göstererek, her geçen gün daha çok ve sağlıklı kamu gelir kaynakları bulma ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Kamu gelirlerinden en sağlıklı ve en önemlisi vergiler olduğundan, vergilerin beklenen derecede artırılması büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle vergi yükünün adil dağılımı kamu maliyesinde temel bir konu olmaktadır (Devrim, 1998: 222-223).

Diğer bir ifadeyle, vergilerin amaçlarına en iyi hizmet edebilecek biçimde alınmasını savunan kuralların tamamına vergileme ilkeleri adı verilir (Şenyüz, Erdem ve Tatlıoğlu, 1996: 109).

Vergileme ilkeleri belirlenirken temel hareket noktası, içinde bulunulan ekonomik ve sosyal ortamda devlete yüklenen fonksiyonların en iyi şekilde yerine getirilebilmesi amacıyla “en iyi vergi sisteminin” oluşturulmasıdır.

Gerçekten, “olan”dan çok “olması gereken”i amaçlayan “normatif” nitelikteki bu ilkeler, ülkenin içinde bulunduğu kültürel, iktisadi ve teknik koşullar ile halkın dünya görüşü ve zihniyeti, hukuk bilincinin oluşum düzeyi ve kamu hukukunun durumu ile sıkı ilişki halinde olup, bu unsurlarla birlikte değişirler (Turhan, 1998: 190). Her ülkenin ekonomik düzenine ve seviyesine, iktidardaki partilerin kendi programlarına göre değişiklikler göstermesine rağmen, vergileme yolu ile üretim, tüketim, istihdam ve bölüşüm üzerinde bir takım etkilerin yaratılması XX. yy.dan beri vergiciliğin başta gelen özelliklerindedir (Nadaroğlu, 2000: 308).

Vergileme ilkeleri, vergiciliğin “anayasası” sayılabilir; bu ilkeler yoluyla mükelleflerin ortaya çıkan vergi kanunlarına direnci azalmakta, vergi idarecileri asgari zorluklarla karşılaşp, vergi verimini arttırabilmektedir (Özer, 1977: 60). Bir vergi sisteminin başarısı veya başarısızlığı, vergileme sırasında uyulan vergileme ilkelerine göre ölçülmektedir. Vergi sistemleri, vergileme ilkeleriyle değerlendirilmekte ve bu ilkeler optimal vergileme teorisini oluşturmaktadır (Rosen, 1995: 356).

Devletin varlığının temel koşulu olan vergi, milletlerin varlıklarını bağımsız ve güçlü olarak sürdürmelerini sağlayan en önemli araçlardan biridir. Devletin yükümlülüklerindeki sürekli artışın sonucu kaçınılmaz olarak vergilerin yükseltilmesi gerekmiştir. Yönetimler, hem vergi gelirlerini arttırmak, hem de mükelleflerin vergilemeye karşı oluşabilecek tepkilerini engellemek için sürekli yeni arayışlar içinde olmuşlardır (Muter, 1987: 36). Objektif bir olay sayılan vergi nasıl gerek niceliği gerekse fonksiyonları bakımından zorunlu bazı değişikliklere

uğramışsa, ekonomik, mali ve sosyal nitelikler taşıyan vergileme ilkeleri de zaman içinde değişikliklere uğramıştır (Tekin, 1978).

Zamana ve şartlara göre düzenlenebilen ve değişebilir nitelikli vergileme ilkelerinin temel özellikleri şöyle ifade edilebilir (Aksoy, 1991: 221-222):

-Vergileme ilkeleri, uyulması gerekli, normatif ilkeler niteliğindedir. Bu nedenle vergileme ilkeleri olması gerekeni ifade eder.

- Vergilemenin normatif yönü olarak kabul edilen vergileme ilkeleri her çağa ve her ülkeye göre değişiklik gösterir. Vergileme ilkeleri ülkelerin ekonomik ve sosyal şartları, teknolojik imkanları, toplumun dünya görüşü ve zihniyeti, hukuk bilincinin oluşum seviyesi ve kamu hukukunun durumu ile yakından ilgilidir.

- Vergileme ilkelerinin nisbî bir önemi vardır. Her bir ilkenin önemi ve değeri, diğerlerinin önem ve değeri ile çok sıkı bir ilişki içindedir. Dolayısıyla vergileme ilkelerinin her biri tek tek değil, birlikte ele alınmalı ve değerlendirilmelidir.

1.1.2. Vergileme İlkelerinin Tarihsel Gelişimi :

Vergiciliğın anayasası olarak nitelenen ve hem şekil hem de yöntem ile ilgili pek çok sorunu kapsayan vergileme ilkelerinin başlangıcı, maliye ilminin doğuşuna kadar uzanmaktadır. Vergi ile uğraşan tüm iktisatçılar ve maliyeciler bu konu üzerinde durmuşlardır, aynı zamanda modern maliye kitaplarında da bu konuya yer ayrılmaktadır (Edizdoğan (a), 1991, 137-138).

Vergilerin yardım görünümünden zorunlu bir niteliğe dönüşmesi ve devletin egemenlik hakkına dayanarak bireylerin gelirlerinden bir bölümünü alması sonucu, devletin vergilendirme yetkisinin sınırlandırılması önem kazanan bir konu olmuştur. Krallara karşı ilk ayaklanmalar, keyfi davranışları önleme ve vergileme yetkisini hukuksal sınırlar içinde tutma amacıyla başlamıştır. Yüzyıl savaşlarından sonra vergilerin artması, rahip ve asillerin toplumdaki eğitici ve askeri görevleri dolayısıyla vergiden muaf tutulmaları, burjuva ve köylü sınıf üzerinde baskılara yol açmıştır. 1215 yılında İngiltere’de imzalanan Magna Carta Libertatum (Büyük Özgürlükler Sözleşmesi) dan başlayan, 1688 Haklar Bildirgesi ile devam eden gelişmeler, bazı vergileme yetkilerinin kraldan alınarak parlamentoya devredilmesiyle sonuçlanmıştır. Böylece vergilemenin ulusal iradeye ve gereklere dayandırılması ilkesi yerleşmeye başlamıştır (Gökbunar, 1998: 3).

Merkantilistler ve Fizyokratlar vergileme ilkeleri ile ilgili öğretiler kurmuşlardır, ancak en tanınan sınıflandırma Adam Smith’e ait olan sınıflandırma olmuştur. Smith’den sonra da bilim adamlarının vergileme ilkelerine olan ilgisi artarak devam etmiştir. J.R.Mc. Culloch, J.B. Say ve J.S. Mill bu konu üzerinde geniş bir şekilde durmuştur. Daha sonra da Mazzola, Sax, Wicksell, Lindahl, Viti de Marco, F.Y.Edgeworth, H. Dalton ve A.C. Pigou bu konuyu incelemiştir. Daha yakın zamanlarda ilgilenen bilim adamlarına da W.Gerloff, H.M. Groves, J.F.Due, F. Neumark örnek olarak gösterilebilir (Edizdoğan, 1991: 138).

İngiltere’de siyasal iktidarın vergileme yetkisinin sınırlandırılması XVII. yy. da, Kara Avrupa’sında ise XVIII. ve XIX. yüzyıllarda olmuştur. 1789 yılındaki Fransız Devrimi’nin önemli nedenlerinden biri de keyfi vergiler konulmasıdır. Devrimden sonra ilan edilen İnsan Hakları Bildirgesi’nde de vergilemede eşitlik ve genellik ilkeleri ile vergilerin yasallığı ilkesi hükme bağlanmıştır (Öncel, Kumrulu, Çağan, 2000: 54).

10 Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 17. maddesi ile “Hiç kimsenin keyfi olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılmayacağı” hükmüne bağlanmış, 20 Mart 1952 tarihli İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmeye Ek Protokol'ün 1. maddesinde de “Devletin vergi ve diğer mali yükümlülük koyma yetkilerine saygı gösterilmekle birlikte bu yetkilerin insan haklarına aykırı olarak keyfi kullanılmayacağı” belirtilmiştir (Öncel, Kumrulu, Çağan, 2000: 8). Batıda parlamenter demokrasinin gelişmesi, sanayi devrimi, sosyal adalet, eşitlik ve adalet ilkelerinin ulaştığı yeni anlayışla vergilemede keyfilik terkedilerek hukuksal kuralların egemen kılınması sağlanmıştır (Gökbunar, 1998: 4).

1.1.3. ADAM SMITH'İN VERGİLEME İLKELERİ

Vergileme ilkelerini formüle eden ilk yazar olan Adam Smith'in Milletlerin Zenginliği adlı kitabında yer verdiği dört temel ilke vardır. Bunlar:

1.1.3.1. Adalet İlkesi

“Hükümetin masrafını karşılamak için, her devletin uyrukları kendi güçlerine imkan ölçüsünde en yakın oranda, yani, devletin koruyuculuğunda her birinin yararlandığı gelir oranında katkıda bulunmalıdırlar. Vergide eşitlik ya da eşitsizlik denilen şey, bu ana kuralın gözetilmesinden veya gözetilmemesinden oluşur” (Smith, 2006: 927-930). Bu ilkeyle ilgili, farklı yazarlar farklı isimlendirme yoluna gitmişlerdir. Genellikle adalet prensibi olarak adlandırılmakla beraber, eşitlik, genellik gibi adlar da verilmiştir. Bu ilkeye göre fertlerin devlet himayesi altında sağladıkları gelir ile orantılı olarak vergi ödemeleri gerekir (Turhan, 1998: 191).

1.1.3.2. Belirlilik İlkesi

“Her bireyin ödemek zorunda olduğu vergi kesin olmalı ve keyfi olmamalıdır. Ödeme vakti, ödeme biçimi, ödenecek miktar; hepsi, yükümlü ve diğer tüm kesimler için belli ve açık seçik olmalıdır” (Smith, 2006: 927-930). Vergi uygulamasının başarısı bakımından, vergi ile ilgili kurum ve işlemlerin belli olması ve herkes tarafından, anlaşılabilir şekilde ortaya konulmuş olması gerekir.

1.1.3.3. Uygunluk İlkesi

“Her vergi, yükümlüye ödemenin en uygun olduğu zamanda ya da biçimde alınmalıdır. Arazinin ya da evlerin kirası üzerinde, bu tür kiralardan genellikle ödendiği vadede ödenebilen bir vergi, yükümlüye ödemenin uygun gelmesi en olası zamanda ya da yükümlüde ödeyecek para bulunması en olası zamanda alınmalıdır” (Smith, 2006: 927-930). Özellikle devlet ve vatandaşlar arasındaki ilişkilerin kötü, vergi ahlakının zayıf ve vergi zihniyetinin olumsuz olduğu ülkelerde, yardımcı nitelikte olan bu ilkenin mali psikoloji açısından önemi oldukça fazladır (Turhan, 1998: 192).

1.1.3.4. İktisadilik İlkesi

“Her vergi öyle düzenlenmelidir ki, halkın cebinden, devlet hazinesine getirdiğinin yanı sıra aldığı miktar hem imkan ölçüsünde az olsun hem halkın cebi dışında olabildiğince az süre kalmalıdır” (Smith, 2006: 927-930). Bazı yazarlarca verginin tarh ve tahsil masraflarının mümkün olduğunca az olması -dar anlamda- (Nadaroğlu, 2000: 310), yani mükelleflerin cebinden vergi dolayısıyla çıkan para ile hazineye giren para arasındaki farkın en düşük düzeyde olması (Aksoy, 1991:

223); bazılarına göre de iktisadi faaliyete olabildiğince az zarar vermesi şeklinde yorumlanmıştır (Nadaroğlu, 2000: 310).

1.1.4. ADOLPH WAGNER'İN VERGİLEME İLKELERİ

Adolph Wagner, vergilemenin bazı sosyal amaçların gerçekleştirilmesi için, bir araç olarak kullanılabileceğini XIX. yüzyılda ileri süren ve savunan bir yazardır (Aksoy, 1991: 224). Wagner, önemini günümüzde de koruyan vergi ilkelerini dört grupta sistematize etmiştir. Bunlar; genel olarak, mali ilkeler, iktisadî ilkeler, ahlâkî ilkeler, teknik ve idarî ilkeler olarak sayılabilir.

1.1.4.1. Mali İlkeler

Maliye politikasına ilişkin vergi prensipleri, yani mali ilkeler Wagner'e göre, bütün diğer ilkelerden, hatta vergilemede adalet ilkesinden bile önce gelen, çok önemli bir ilkedir (Aksoy, 1991: 224). "Liberal iktisat ekolünün temsilcisi Adam Smith tarafından sözü bile edilmediği halde A.Wagner'in sistemi içinde önemli fonksiyonları olan bu ilkeler, toplu yaşayışın vazgeçilmez koşullarını gerçekleştirmekle yükümlü olan devletin varlığı ve hayatiyetini her şeyin üstünde tutan bir sosyal reformist olan A.Wagner tarafından yeterlilik ve esneklik olarak iki kısımda incelenmiştir (Turhan, 1998: 195)".

i) Yeterlilik İlkesi: Bu ilkeye göre vergileme, "bir malî dönem içerisinde meydana gelen malî ihtiyaçları, diğer finansman araçlarının yetersiz kaldığı ya da kullanılmasının istenilmediği oranda karşılayabilmelidir (Turhan, 1998: 196).

ii) Esneklik İlkesi : “Bu ilkeye göre vergileme, ‘mali ihtiyaçlardaki değişmelere uyabilecek ve diğer finansman kaynaklarından... karşılanmayan masraf açığına kapatabilecek unsurları’ kapsamalıdır (Turhan, 1998: 202)”. Yani vergileme, devletin mali ihtiyaçlarındaki değişmelere uygun bir şekilde değişim göstererek kamu ihtiyaçlarını karşılayabilmelidir.

1.1.4.2. İktisadi İlkeler :

Wagner dönemine göre ileri fikirlere sahip bir bilim adamıdır. Zira, klasik düşünceye göre verginin alınış nedeni malidir, yani devlete gelir sağlamaktır. Oysa vergi iktisadi bir olaydır. Vergi; sermaye birikimi, kaynak dağılımı, gelir dağılımı, iktisadi kalkınma ve mükelleflerin üretim ve tüketim gibi konulardaki davranışları üzerinde bazı etkiler oluşturur. Milli ekonomide kamu kesiminin nisbî önemi arttıkça, niteliği değiştikçe, ekonomik faaliyetleri etkileme gücü artmakta; böylece kamu ekonomisi değişkenleri pek çok amaç için etkili bir şekilde kullanılır hale gelmektedir (Devrim, 1998: 210).

Burada, özellikle, en uygun vergi kaynağının servet değil, gelir olması gerektiğine işaret edilmektedir. Servet ve sermayenin korunması ve (gerçek) servet ve sermaye vergilerinin aleyhinde olunması... vergi teorisinin son derece önemli genel bir prensibi ve sermayenin ekonomi, özellikle üretim sürecindeki fonksiyonunun kabul edilmesine ilişkin bir kuralıdır (Schmölders, 1976: 55).

1.1.4.3. Ahlaki İlkeler :

Bu ilke, vergi yükünün dağıtılmasında dengenin ve adaletin sağlanması ile ilgilenmektedir. A.Wagner bu ilkelere “hakkaniyet” ilkeleri adını vermiştir. A.Wagner’e göre vergi yükünün bu ölçüler içinde dağılımı için dikkate alınması gereken temel ilkeler genellik ve eşitlik ilkeleridir (Devrim, 1998: 211).

Verginin mali gücü olan bireylerden bu güçleriyle orantılı olarak, tüm vatandaşlardan, ayırım yapılmadan alınması genellik ilkesidir (Aksoy, 1991: 225). Devlet kamu hizmetlerini ülkede yaşayan herkese hiçbir ayırım gözetmeden sunduğundan, bu hizmetlerin bedelini de yine o ülkede yaşayan herkesten, bireysel karşılık esası gözetmeden almalıdır (Devrim, 1998: 212). Bununla birlikte, tarihte bu durumdan bazı ayrılmalar yaşanmıştır. Roma İmparatorluğu'nda vergiyi sınırlı bir toplum kesiminin ödemesi, Ortaçağ'da aristokrasi ve papaz sınıfının vergi dışında kalma gayretleri bu durumun örneklerindedir. “Zadegan krala kılıcını ve kanını, kilise duasını, halk ise parasını verir” biçimindeki düşünce, bazı toplum kesimlerinin vergi dışında kalabilmesinin dayanağını oluşturmuştur (Akdoğan, 1999: 179). Ancak uygulamada durum böyle olmamaktadır. Bazı sosyal, ekonomik, teknik ve hatta politik nedenlerle vergi dışında bırakılan kesimler olmaktadır. Vergi istisnası ve vergi muafiyeti uygulamaları genellik prensibinin kapsamını daraltır.

Eşitlik ilkesi ise; “herhangi bir verginin süjesi olan ve vergisel açıdan önem taşıyan koşullar itibariyle eşit veya benzer durumda bulunan kişilerin, ilgili vergi konusunda aynı işleme tabi tutulmalarını gerektirir (Turhan, 1998: 206).”

Eşitlik ilkesinin bir boyutu, vergi kanunlarının aynı koşullara sahip olarak tanımladığı mükelleflerin aynı şekilde vergilendirilmelerini gerektirir. Yani ‘vergi kanunları önünde eşitlik’ olarak da ifade edilebilecek olan bu ilkeye göre, bağımsız vergi yargısının önemi ve fonksiyonu da ortaya çıkmaktadır (Çelik, 2001: 18). Vergi kanunu önünde eşitlik ise; “vergi kanunu ile belirtilen bir durumda olan bütün mükellefler, aynı vergi rejimine tabi tutulmalıdırlar” şeklinde tanımlanmaktadır. Diğer bir boyutu da vergi yükünün, mükelleflerin kişisel ve ekonomik durumlarına bakarak, mükellefler arasında eşit bir biçimde paylaştırılmasını hedeflemektedir (Akdoğan, 1999: 183).

1.1.4.4. Teknik Ve İdari İlkeler :

A.Wagner'in vergi idaresinin en yüksek ilkeleri olarak nitelendirdiği bu ilkeler; belirlilik, uygunluk ve ucuzluk ilkeleridir (Turhan, 1998: 207).

Belirlilik ilkesi, verginin açık ve kesin olmasını ifade eder. V (Aksoy, 1991: 226). Hem vergi idaresi hem mükellefler bakımından önemli olan uygunluk ilkesine göre ise; verginin ödenmesi bakımından en uygun yer, zaman, ödeme aracı ve ödeme yöntemlerinin kullanılması gerekmektedir(Turhan, 1998: 207-208). Bu ilkenin uygulanması halinde vergi gelirleri daha emniyetle elde edilebilir (Aksoy, 1991, 226). A.Wagner'in en fazla önem verdiği ilkelerden biri olan ucuzluk ilkesine göre ise; verginin tarh ve tahsil masrafları mümkün olduğu kadar düşük tutulmalıdır (Turhan, 1998: 208).

1.1.5. GERLOFF – NEUMARK'IN VERGİLEME İLKELERİ

Bu tasnif şekli, vergileme ilkelerinin sistematik bir tarzda incelenmesidir ve zamanın en iyi tasnifi konumundadır (Devrim, 1998: 213).

1.1.5.1. Objektif Vergileme İlkeleri

Bu ilkeler daha çok mali karakterli olup, öncelikle hazinenin faydasını düşünmektedir. Kendi içinde dört bölümde incelenebilir(Neumark(a), 1948: 127-128):

- Yeterlik İlkesi : Devletin giderlerini asıl olarak vergi gelirleri ile finanse etmesi gerekir. Devletin giderleri artarken bu ilke daha da önem kazanmaktadır.

- Esneklik İlkesi : Konjonktürdeki değişikliklere karşı vergi sistemi öyle olmalıdır ki, vergi oranları, verginin tarh tahsil usulleri değiştirilmeden değişikliğe uyum sağlayabilsin.

- İtidal İlkesi : Mükelleflerin ekonomik durumlarını olumsuz yönde etkilemeyecek makul ölçüler içinde vergi alma esasını gösteren bir ilkedir.

- İstikrar İlkesi : Bu ilkeye göre vergi kanunlarının tarh-tahsil usul ve vergi oranlarına ilişkin hükümler olabildiğince az değiştirilmelidir. Bu özellikle mükelleflerin vergiye gönüllü uyumu açısından önem arz etmektedir.

1.1.5.2. Subjektif Vergileme İlkeleri

Subjektif vergileme ilkeleri objektif ilkelerden farklı olarak, doğrudan doğruya mükellefleri esas alan ve vergilemeyi sosyal psikolojik bir olay olarak değerlendiren ilkelerdir. Bu ilkeler kendi içinde iki bölümde değerlendirilir(Neumark(a), 1948: 128-129):

- İktidar ilkesi : Ödeme gücü ilkesi de denen bu ilkeye göre, herkes kamu hizmetlerinin maliyetine, ödeme gücü nispetinde katılmalıdır.

- Eşit Fedakarlık İlkesi : Bu ilkeye göre vergi sistemi öyle kurulmalıdır ki; çeşitli mükelleflere ödetilen vergi miktarları onlar için fiilen aynı ve eşit fedakarlıklar ifade etmelidir. (Devrim, 1998: 215).”

1.1.5.3. Vergi Yükünün Adil Dağılımına İlişkin İlkeler

Bu ilkeler, farklı mükellef gruplarının nisbî vergi yüklerini hedefler. Bu nitelikteki ilkeler daha ziyade normatif-ahlaki içerikli ilkelere aittir. Adil vergi hakkındaki fikirler zaman ve mekan içinde değişmektedir. Bu nitelik genellikle ilkesinde görülür. Vergi ödeme gücü olan her vatandaş, prensip olarak vergiye tabi tutulmalıdır. Günümüzdeki genellikle prensibi anlayışına göre yalnız bütün vatandaşlar değil, bazı yabancı ülke vatandaşları dahi vergilendirilmelidir. Diğer bir ilke de nisbilik ilkesidir. Bu ilkeye göre, vergi yüklerinin çeşitli mükellefler arasındaki dağılımı, mükelleflerin nisbi ödeme güçleriyle uygun olmalıdır (Neumark(a), 1948: 129-130).

1.1.5.4. Verginin Ekonomik ve Sosyal İlkeleri

Bu ilkeler verginin yaratacağı genel ve özel etkilerle ilgilidir. Vergileme sadece mali etkiler doğurmamakta, aynı zamanda ekonomik ve sosyal sonuçlara da neden olur. Bu başlık altında sayılan ilkeler şunlardır; verginin tarafsızlığı prensibi, vergiye mevcut gelir ve servet farklarını azaltma görevi yükleyen prensip, verginin milli ekonominin azami verimliliğini temin etmesine yönelik prensip ve vergi yükünün kanun koyucu tarafından amaçlanan şahıs üzerinde kalması prensibidir (Neumark(a), 1948: 129-130).

1.1.5.5. Vergi Hukuku ve Vergi İdaresine İlişkin İlkeler

Bu ilkeler, daha önce incelenen, Adam Smith tarafından belirtilen ilkelerden oluşmaktadır. Ancak, burada gösterilen ilkeler, vergiye günümüz şartlarında verilen fonksiyonlarla verginin niteliğinde zaman içinde meydana gelen değişmelerle birlikte dikkate alınmalıdır. Genel olarak bu ilkeler için şu söylenebilir; vergiler, ödenecek vergi miktarı, ödeme şartları, vergiyle ilgili mükellefin ve idarenin ödevleri gibi hususların kanunla açık ve kesin bir şekilde belirlenmesi ve düzenlenmesi gerekmektedir (Devrim, 1998: 218).

1.2. VERGİLEMEDE ADALET İLKESİ

1.2.1. Adalet Kavramı

Adalet kavramı; çok genel bir ifadeyle, üstün hukuk kurallarına ve ideale uygunluk olarak tanımlanabilir. Klasik anlamıyla adalet ahlaki bir anlama da sahiptir. Adalet kavramı yalnızca örf ve adete, hukuka ve yasalara uygunluktan ibaret görülürse, ahlaki kavram olma niteliğini kaybeder (Bozkurt, 2000: 227).

Platon'a göre adalet, en uyumlu düzen anlamında, en yüce ve kapsamlı bir erdem, insanın ve devletin temel davranış kuralıdır (Bozkurt, 2000: 228). Aristoteles'e göre ise, "yasaları çiğneyen, payına düşenden (hakkından) çoğunu alan, eşitliği tanımayan kişiye adaletsiz, buna karşılık yasalara uyan ve eşitliğe saygı gösteren kişiye adaletli" denmektedir. Adalet, dağıtıcı ve denkleştirici olmak üzere iki türe ayrılmaktadır. Dağıtıcı adalet söz konusu olduğunda, insanlar eşitlerse eşit, farklıysa farklı pay alırlar. Denkleştirici adalette ise, yasalarla kurulan eşitliğin bozulması durumunda dengenin yeniden sağlanması söz

konusudur. Hukukun son amacı ve ideali olan adalet, hukuk düzeninin de bir değer ölçüsüdür. Diğer bir deyişle adalet, hukukun varması gereken hedefidir. Ünlü hukukçu Ulpianus da, hukukun ne istediği sorusuna “onurlu yaşama, başkalarına zarar vermeme, herkese hakkını verme” cevabını vermiştir (Akı, 1996: 7-8).

Proudhon adalet kavramını şöyle yüceltmektedir : “Adalet türlü nam ve işaretlerle Dünyaya, doğaya, insanlığa, bilime ve vicdana, mantığa ve ahlaka, iktisada, siyasete, tarihe, edebiyata ve sanata hükmeder. Adalet insan ruhunda en ilk, toplumda en temel ve kavramlar arasında en saygın olan ve kitlelerin daima tutkuyla sarıldıkları şeydir. O aklın biçimi olduğu gibi, dinleri özü, inancın derinliklerinde gizlenmiş konusu, bilginin başı, ortası ve sonudur. İnsan adaletten daha kapsamlı, daha güçlü, daha mükemmel neyi tasarlayabilir” (Ökçesiz, 2001: 227).

Roma hukukçuları, adaleti “herkese payına düşeni vermek” ya da “herkese kendine ait olanı vermek” olarak tanımlamışlardır. Ancak bir kimseye ait olanın veya bir kimsenin payının objektif bir biçimde belirlenmesi neredeyse imkansızdır (Bozkurt, 2000: 229).

Roma hukukçularıyla birlikte Immanuel Kant’ın da üstünde durduğu adaletin ikinci unsuru “başkasına zarar vermemek”tir. Zarar kavramı daha somut nitelik taşımakla birlikte burada da subjektiflik unsuru devam etmektedir. Yine Alman filozofun da üzerinde durduğu “şerefli yaşamak” ise daha ahlaki bir davranış modeli oluşturmakta ve ahlak hayati bakımdan geçerlilik taşımaktadır (Bozkurt, 2000: 230).

Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme, doğruluk olarak Türk Dil Kurumu sözlüğünde açıklanan adalet kavramı (www.tdk.gov.tr); 1982

Anayasası'nda, Kanun Önünde Eşitlik başlığını taşıyan 10. madde ile, “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir” ifadesiyle yazılı hale gelerek somutlaşmıştır. Eşitlik ilkesi doğal bir hukuk ilkesi olduğundan, adalet kavramı anayasada yer almasa bile tüm hukuk alanında yine de geçerli olacaktır. Hukukun son amacı adalettir, adaletin ilk hedefi ise eşitliği, eşit haklara sahip olmayı sağlamaktır (Akı, 1996: 8).

Denkleştirici adaletin dayandığı aritmetik eşitlik, herkese eşit olanın verilmesi anlamına geldiği için, kendisi eşitliğin bozulmasına neden olmaktadır. “Güçlüyle güçsüzü eşit görmek ve eşit işlem yapmak, eşitsizliğin ta kendisidir. Bu nedenledir ki kazanç üzerinden alınan dolaysız vergi adaletli olduğu halde, tüketim üzerinden alınan dolaylı vergi orantılı eşitliğe ve ona dayanan dağıtıcı adalete uygun düşmez”(Bozkurt, 2000: 229).

“Adalet” kavramı, genel ve somut bir ölçüsü olmayan, yere, zamana, kişisel değer yargılarına vs. bağlı olarak değişebilen subjektif bir kavramdır. Yani, bir konunun adil olup olmadığını belirleyen kriterler bazen çok açık ve net, bazen de çok karmaşık olabilmektedir. Dolayısıyla değerlendirmek çok güç olabilmektedir. Bu konu “vergide adalet” durumunda da böyledir (Devrim, 1998: 218).

1.2.2. Vergilemede Adaletin Sağlanmasına İlişkin İlkeler

Vergilerin tarihi gelişimi içinde maliyecilerin en fazla üzerinde durduğu konulardan biri, vergi sisteminin adil olmasıdır. Adil bir vergi sisteminin amacı, kamu hizmetlerini finanse etmek için alınan vergilerin, toplumu oluşturan bireyler arasında hak ve adil bir şekilde dağıtılmasıdır. Vergiler kimlerden ve ne ölçüde alınmalıdır? Kişilerin kişisel ve mali durumlarına göre vergilemenin ölçüsü ne

olmalıdır? gibi soruları cevaplamak amacıyla vergilemede adalet ilkesi konusunda araştırmalar yapılmıştır (Edizdoğan, 1991: 144).

Vergi adaleti, kişilerin vergi ödeme gúçlerine göre vergilendirilmesi şeklinde değerlendirilebileceği gibi, çeşitli sosyal düzenlemelere yönelik vergileme olarak da değerlendirilebilir. Vergi adaleti nasıl değerlendirilirse değerlendirilsin, adalet kavramının ne olduğunun saptanmasıyla ilgili gúçlükten dolayı toplumdan topluma ve zaman içinde değişiklik gösterir (Sonsuzoğlu, 1997: 48).

Vergide adaletin birinci şartı, bütün vatandaşların vergi önünde eşit olması, vergi yüküne katılmasıdır. Buna vergide genellik prensibi adı verilir. Bazı sınıfların vergiden kaçıması, toplumun menfaatlerinden faydalandığı halde vergiyi başkasına yüklemesi adaletsizliktir (İrtenk, 1973: 113).

Vergileme ilkeleri içinde, en nisbî ve subjektif olanı adalet ilkesidir. Adalet kavramının bu yapısı vergilemede de çeşitli sorunlara neden olur. Kanun yapanların inanışları, tutumları, ekonomik görüşleri adalet anlayışları üzerinde etkili olacağından kesinlik ifade etmeyecek ve zaman zaman değişiklikler gösterecektir. Ortaçağ adalet anlayışıyla zamanımızın görüş ve anlayışları birbirine uymayacağı gibi, bir liberalin, bir sosyalistin adalet anlayışı da birbirinden farklı olacak ve hatta aynı ekolün aşırı veya ılımlı tarafları arasında bile seziş, anlayış ve inanış farkları bulunacaktır. Tüm bu zorluklarına rağmen, her modern devlette, nisbî de olsa, vergi adaletinin sağlanması yolunda sürekli olarak çalışılmaktadır (Sayar, 1970).

Adalet anlayışının bu derece değişkenlik göstermesinin sonucu, vergide kesin bir adalet sağlamak mümkün olamadığından, amaç vergi adaletine

yaklaşmak olmuş (Erginay, 1994: 54) ve halkın çoğunluğunun adil olarak kabul edeceği bir vergilendirme yapmak amaç olmuştur (Sonsuzoğlu, 1997).

Vergilerin zaman içinde değişen fonksiyonlarına bağlı olarak niteliği değişen vergileme ilkeleri, günümüzde vergilerin ve vergilemenin kazandığı yeni önem ve fonksiyonlar karşısında yeni bir yaklaşımla ele alınarak açıklanmalıdır. Çağdaş vergileme ilkeleri olarak da ifade edilebilecek olan bu ilkeler “vergilemede adaletin sağlanmasına ilişkin ilkeler” olarak da düşünülebilir (Devrim, 1998: 218).

Vergi adaletini kelime olarak söylemek kolaydır ancak bu kavramı maddi şekilde ve fiili sahada uygulamak oldukça zordur (Laufenburger, 1964: 65). Genel olarak adalet ve vergilemede adalet kavramları ile ilgili nihai bir hükme varma konusunda, sosyal değer hükmüne veya kamu vicdanına bakmak bu konuda açıklayıcı ve yararlı bir sonuç verebilir. Nitekim, ekonomide üretim-tüketim ilişkisinin kurulmasıyla gerçekleştirilen mübadele mekanizmasında da milli ekonomi yönünden etkin kaynak kullanımı ve adil gelir dağılımı amaçları için ortaya konan ölçü, “sosyal fayda” veya “kamu yararı” ölçüsü olmaktadır. Yani her bir ekonomik faaliyette, diğer amaçların kamu yararı amacı veya ölçüsü ile bağdaştırılması istenmektedir. Kamu yararı da adalet gibi tam olarak ölçülemeyen, belirlenemeyen bir kavram olmakla birlikte, sosyal değer hükmüne göre sonuçlandırılmaya çalışılan bir kavram niteliğindedir (Devrim, 1998: 219-220).

Yıllar boyunca geliştirilen pek çok vergileme ilkesi, vergi sisteminin adilliği noktasında faydalı bir çerçeve sağlamaktadır. Bunlar faydalanma ilkesi ve ödeme gücü ilkesidir. Eşitlikle ilgili tartışmaların büyük kısmı bu çerçeve içinde yürütülmüştür (Eckstein, 1967, 59). Vergi sisteminin adilliğini, her mükellefin devlet masraflarına adil paylar ile katkıda bulunması olarak ifade ettiğimizde, bu adil payın nasıl tanımlanacağı ile ilgili fikir birliği yoktur. Bu soruna yukarıda

sözü edilen iki ana görüş grubu farklı yaklaşmaktadır (Musgrave ve Musgrave, 1973: 192-210).

1.2.2.1. Faydalanma İlkesi

Rasyonalist devlet görüşünün uzantısı olarak 17. yüzyılda Putendorf, Hobbes ve Locke gibi düşünürler tarafından ileri sürülen bu yaklaşım, daha yakın zamanda Musgrave ve Haller tarafından vergilemenin temel ilkeleri arasında incelenmektedir. Faydalanma teorisi temel olarak eşdeğerlik fikrinden hareket eder ve vergide bir karşılık niteliği gösterir (Sonsuzoğlu, 1997: 27). Fayda ilkesi tarih olarak, XVII. yüzyılda Locke ve Hobbes politika kuramcılarının, sözleşme kuramına verdikleri anlamdan doğmaktadır. XVIII. yüzyılda da Bentham'ın en yüksek tatmin seviyesi ilkesine uygulanmıştır (Musgrave ve Musgrave, 1973: 118-119). Adam Smith'de de “ Her ülkede yurttaşlar devleti desteklemek üzere yeteneklerinin elverdiği oranda katkıda bulunmalıdırlar. Bir başka deyimle bu katkı, devlet himayesinde sağladıkları gelirleri ile oranlı olmalıdır”. Burada menfaat korunma şeklinde ele alınmakta, aynı zamanda ödeme gücü ölçüsü olarak gelir ile bağlantı kurulmaktadır (Batirel, 1976: 119).

Devletin sunduğu mal ve hizmetlerin finansmanı, vatandaşların bu hizmetlerden elde ettiği faydayla ilişkili olmalıdır. Bu anlayışa göre, kamu harcamalarını finanse etmenin en ideal şekli harçlar ve resimlerdir. Harçlar, tıpkı fiyatlar gibi, mal ve hizmetlerin maliyetlerini, bu malları tüketenler arasında dağıtır (Hyman, 2005: 404). Yani bu ilkeye göre, kişilerin devlet hizmetlerine katılma payları, kamu hizmetlerinden yararlanmaları ile orantılı olmalıdır. Vergilerin bu ilkeye göre alınması daha ziyade geçen asırda ve bilhassa Kara Avrupa'sında savunucu bulmuştur. Bu düşünce, hizmet götürmeden halktan ağır vergiler alan iktidarlara karşı öne sürüldüğü zaman ilerici ve kişi haklarını koruyucu bir nitelikte olmaktadır. Yurttaşlara vergi karşılığı hükümetten bir hizmet beklemeye hakları olduğu düşüncesi verdiğinden, siyasal bilinçlenme

açısından Ortaçağ ve sonrasında despot devlet anlayışına karşı ilerici bir görüş olmuştur (Bulutoğlu, 1977: 373).

Eğer kamu kesiminde piyasa kurallarına uygun bir finansman gerçekleşseydi, vergiler, kamusal ve yarı kamusal mallar için ödenen fiyatı yansıtmış olurlar ve dolayısıyla kamusal hizmetlerin kapsam ve bilişimi, kişilerin tercihleri, yani talepleri tarafından belirlenirdi. Haller'e göre; faydalanma ilkesi, kişilere sunulan kamu hizmetlerinin masrafları ile vergiler arasında eşitlik sağlayacak şekilde uygulanabilir. Bu durumda kamu mal ve hizmetlerinin arzı siyasal talep ile belirlenir (Turhan, 1998: 211).

Fayda yaklaşımında bir genel denge analizi vardır. Zira kamu harcamaları ya da vergilerden biri veri kabul edilerek ayrı ayrı ele alınmamakta, her ikisi birbirine bağlanmaktadır. Ancak bu yaklaşımın uygulanması oldukça zordur. Çünkü, gelir dağılımının adil olmaması nedeniyle, kamusal faaliyetlerden elde ettiği marjinal faydaya göre vergilendirilen yükümlülerin gerçek tercihlerini açıklamalarına engel olur. Aynı zamanda, kamusal faaliyetlerin marjinal faydasını ölçmek zor bir iştir. Tam kamusal malların kollektif tüketim ve bölünmezlik gibi özellikleri dolayısıyla, adil vergi yükünün saptanması sırasında uygulanması olanaksızdır. Fayda ilkesi sadece bölünebilir özellikteki kamusal mal ve hizmetler için uygulanabilir. Fayda ilkesi, kaynak dağılımında etkinliğin sağlanmasında yardımcı olmakla beraber, gelir dağılımında adalet amacıyla çelişir. Çünkü vergilemede matrah gelir ya da servet gibi bir unsur olarak belirlenmemekte, matrah marjinal fayda olmaktadır (Edizdoğan, 1991: 146-147).

1.2.2.2. Ödeme Gücü İlkesi :

Ödeme gücü ilkesi esasen gelir dağılımında adaletin sağlanması amacına yöneliktir. Bu nedenle gelir dağılımında adalete uygun bir ödeme gücüne ulaşılması büyük önem arz etmektedir.

Ödeme gücü ilkesini, ilk kez İtalyan ekonomist Guicciardini ele almış ve ödeme gücü ilkesini artan oranlı vergilemenin bir gereği olarak savunmuştur. Bodin, Rousseau, Sismondi, Mill ve Say ödeme gücü ilkesini sosyal adaletin bir göstergesi olarak görmüşlerdir (Şener, 2001: 210).

Bir gelir türünün adil sayılabilmesi için, her şeyden önce kişilerin iktisadi ve sosyal durumlarındaki farklılıkları dikkate alması gerekir (Turhan, 1998: 216). Adil bir vergilemenin bireylerin ödeme gücünün esas alınarak saptanması gerektiği görüşü, fayda ilkesinden de önce ele alınmıştır (Edizdoğan, 1991, 147). Ödeme gücüne göre vergilendirme, esas anlamıyla, kamu hizmetleri için belirli bir karşılık veya fayda gözönüne alınmaksızın, her ferdin kendisini ve ailesini geçindirecek miktarın üstündeki kısımdan vergi yüküne katlanmasıdır (Erginay, 1994: 53). Bir kimsenin iktisadi gücünü belirleyen unsurlar; gelir, servet ve tüketim harcamalarıdır (Nadaroğlu, 2000: 311).

Gelir; vergi ödeme gücünün en önemli göstergesidir. Vergileme işleminde gelir, kişi yönünden olduğu kadar aile yönünden de bir bütün olarak ele alınabilir. Bu durumda gelir, bir kimsenin veya ailenin bir yıl süresince milli hasıladan aldığı paydır. Bu payın içinde, gelirin tüketime ve tasarrufa ayrılan kısımları yer almaktadır. Gelirin vergi ödeme gücünün en iyi göstergesi olmasına karşın, gelirin tamamı vergilendirilmez. Bunun nedeni asgari geçim indirimi, muafiyet ve istisnalar, vergi kaçakçılığı gibi unsurlar olabilmektedir. Ayrıca gelir elde eden

kimsenin kişisel, ailevi durumu gibi subjektif unsurlar ile gelirin elde edildiği kaynak da dikkate alınır (Nadaroğlu, 2000: 311).

Kişinin sürdürdüğü yaşama standardı gelirin yanısıra sahip olduğu varlıkların değerinden de (servet) etkilenir. Aynı miktarda gelir elde eden, kişisel ve ailevi durumları aynı olan iki kişiden birinin belli tutarda bir serveti varsa, bu iki kişinin refah seviyeleri farklı olur. Sadece geliri olan fakat serveti bulunmayan fert tasarrufta bulunmak yani tüketim harcamalarını kısmak zorundayken, geliri dışında varlıkları da olan kişi bu servetini elinden çıkararak yaşam seviyesini daha da yükseltebilecek bir güç kazanır (Nemli, 1979: 132). Servetin gelir getirip getirmemesi vergi ödeme gücü açısından önemli değildir. Servet gelir getirmese dahi, sahibine verdiği güvenlik hissi ve potansiyel gelir niteliği nedeniyle vergi ödeme gücünün bağımsız bir unsurudur (Nadaroğlu, 2000: 312).

Gelir ve servetin yanı sıra, bu unsurların tüketim amacıyla harcanması da vergi ödeme gücünün bir göstergesidir. Bazı iktisatçılar tümüyle gelirin değil, gelirin sadece tüketime harcanan kısmının ödeme gücünü temsil ettiğini ileri sürmüşlerdir. Hobbes ve ondan sonraki düşünörlere göre, gelir ancak harcadığı anda sahibinin refahına bir katkıda bulunabilir. Harcanmayan gelir yani tasarruf yatırıma yöneltilenirse, yatırımdan elde edilecek gelir de tüketime harcanırsa ancak o zaman bir tatmin sağlanmış olur. Vergilendirme ise bu harcamanın yapıldığı esnada olmaktadır. Buna göre, bireyler iktisadi kaynaklardan kendi refahları için faydalandıkları derecede vergilendirilmiş olmakta ve vergi adaleti bir bakıma refah ölçüsüne oturtulmak istenmektedir (Edizdoğan, 1992: 152).

Gelire dayanan vergileme yerine tüketim harcamalarına dayanan vergileme tezi Nicholas Kaldor öncülüğünde yeniden kuvvet kazanmıştır. Kaldor, vergi matrahının gelir yerine tüketim harcamaları olması gerektiğini savunmuş; bu konudaki görüşlerini “Expenditure Tax” adlı kitabında toplamıştır. Ancak

sistemin aksaklıklarından dolayı harcama vergisi gelir vergisinin yerine geçememiştir.

Kişileri ödeme gücüne göre vergilendirmede iki ölçü bulunmaktadır. Bunlardan ilki, aynı vergi ödeme gücüne (gelir, servet ve harcama itibariyle) sahip olanların aynı miktarda vergi ödemeleridir ki bu ilkeye yatay adalet adı verilir. Diğeri ise farklı ödeme gücüne sahip olanların farklı miktarda vergi ödemesi demek olan dikey adalettir. Vergilemede eşitlik eşit fayda kaybını ifade eder, eşit gelir kaybı ise eşit fayda kaybı demek değildir (Musgrave ve Musgrave, 1973: 199). “Ancak yatay eşitliğin kanun karşısında eşitlik prensibinin bir sonucu olduğunu, dolayısıyla, daha kolay gerçekleştirilebileceğini unutmamak gerekir. Dikey adalet gereği yapılan vergi farklılaştırması ise her şeye rağmen az çok keyfidir” (Nadaroğlu, 2000: 311).

Mükellefleri yatay ve dikey adalet ilkelerine göre vergileyerek ödeme gücüne ulaşmada somut ve açık bir ölçü olarak gelirin tüketim ve tasarruf fonksiyonlarından yararlanır. Kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere sahip olduğu gelirin kullanımında, gelir tüketim ve tasarruf arasında paylaşılmaktadır. Yani gelir, tüketim ve tasarruf ile fonksiyonel bir bağlantı içerisindedir. Gelirin tüketim fonksiyonu, giderek azalan bir fonksiyonu, gelirin tasarruf fonksiyonu ise giderek artan bir fonksiyon göstermektedir. Bu fonksiyonel ilişki ihtiyaçların yapısından kaynaklanmaktadır (Devrim, 1998: 224).

Vergilemede adaletin sağlanmasında ve dolayısıyla ödeme gücüne ulaşmada kullanılan araçlar; artan oranlılık, ayırma ilkesi ve asgari geçim indirimidir.

1.2.2.2.1. Artan Oranlilik

Artan oranlilikta, vergi matrahındaki artişa veya azalmaya bağlı olarak, uygulanacak vergi oranının da artması veya azalması öngörülmektedir. Vergi matrahı arttığında, efektif ortalama vergi oranı da (toplam matrah üzerinden hesaplanan vergi) yükseliyorsa, vergi artan oranlı demektir. Bu durumda, artan oranlı vergi uygulaması nedeniyle vergi oranı, vergi matrahının artiş oranından daha hızlı yükselecektir (Akdoğan, 1999: 214). Artan oranlılığı savunan görüşler olduğu gibi, aleyhinde görüş bildirenler de olmuştur.

Artan oranlılığı kabul eden görüş, geniş ölçüde “marjinal fayda teorisi” ni dayanak noktası olarak, vergi ödeme gücünün gelir arttıkça daha yüksek bir oranda artacağını ileri sürmektedir. Gelir ve servet miktarının değeri, bu miktarın son (marjinal) parçasının sağladığı faydayla bağlantılıdır ve bu fayda da gelir veya servetin miktarı arttıkça azalmaktadır.

Genel olarak artan oranlılığın amacı ödeme gücüyle ödenen vergi arasında ilişki kurmaktır. Genel bir kabule göre; gelir seviyesi arttıkça gelirin marjinal faydası azalmaktadır. Marjinal fayda yaklaşımına göre, kişilerin gelirleri arttıkça gelirlerinin daha büyük bir kısmının vergi olarak alınması gerektiği sonucuna ulaşılır (Şenyüz vd., 1996).

Artan oranlı vergi tarifesi, ödeme gücünü yansıtan gelir dilimleri şeklinde hazırlanır. Buna göre her bir gelir dilimi, farklı ödeme gücüne uygun düzenlenmelidir. Yani, bir üst gelir dilimine geçildiğinde, mükellefin refah düzeyinde bir artiş sağlanmış olmalıdır. Ancak uygulamada daha fazla gelir elde etmek için bu ilkedan sapmalar olabilmektedir (Edizdoğan, 1991: 163). Vergi tarifesinde artan oranlılığın boyutu, güncel, mali, sosyal ve ekonomik koşullara

göre belirlenir. Artan oranlı tarifeler ise; sınıf usulü, dilim usulü ve gizli artan oranlılık başlıkları altında incelenebilir (Akdoğan, 1999: 215).

Sınıf usulü artan oranlılıkta, vergi oranı matrah diliminin değişmesine bağlı olarak azalmakta veya artmaktadır. Her oran, sadece karşısındaki matrah dilimine ya da kısmına değil, dilimin kapsamına girecek büyüklükteki tüm matraha uygulanmaktadır. Yani vergi konusu olan gelirin ait olduğu dilimin yükselmesi halinde, tüm matraha uygulanacak oran da yükselmekte, sınıf değişikçe matrahın geneline uygulanacak vergi oranı da yükselmektedir (Akdoğan, 1999: 215-216).

Dilim usulü artan oranlılıkta, belirli matrah dilimleri için o dilime özgü vergi oranlarının uygulanması gereklidir. Bu usulde matrah, tarifenin öngördüğü dilimlere bölünmekte, her dilim için ayrı bir vergi oranı uygulanmaktadır. Bu usulde, artan oranlılığın sınırlı ve sınırsız olmak üzere iki şekilde uygulanması olanağı vardır. Sınırlı artan oranlılık, belirli bir matrah düzeyinden sonra tarifenin düz oranlı tarifeye dönüşmesini ifade eder. Sınırsız artan oranlılık ise, matrahın en son dilimine %100 oranının uygulanmasıdır. Kuşkusuz bu durum teorik olarak mevcuttur. Artan oranlılığın etkin bir şekilde uygulanabilmesi için, nihai oranın, ortalama vergi oranının bir miktar üzerinde belirlenmesi gerekir. Böylece ortalama vergi oranı, matraha bağlı olarak gizli bir artan oranlılığın oluşmasına katkıda bulunacaktır (Akdoğan, 1999: 217).

Gizli artan oranlılık bir tarife olmaktan çok, uygulama sonucunda vergi oranlarının değişmesidir. Matrahın düzeyi dikkate alınmadan her mükellefin vergi matrahına aynı ölçüde indirim uygulanması sonucunda, mükelleflerin vergi yükleri birbirinden farklı olmaktadır. Gizli artan oranlılık nominal vergi oranı yerine, reel oranı göz önünde bulunduran bir yaklaşımın sonucudur (Akdoğan, 1999: 219-220).

1.2.2.2.2. Ayırma İlkesi :

Bu prensip, daha ziyade gelir vergisinde uygulanan ve vergi matrahının iktisadi karakterine göre vergi oranlarının farklılaştırılması fikrine dayanır. Neumark'a göre her şeyden önce, "emek gelirleri" ile "kapital gelirleri" arasında bir fark gözetmek gerekir. Ayrıca ek olarak modern vergi teorisi uygulamasında, daha ileri gidilerek "muhtelif karakterli gelirler" kavramı ileri sürülmüştür. Bu kavramla anlatılmak istenen, emekle sermaye arasındaki işbirliğinden doğan, ticari-sınâî karlar ve serbest meslek kazançlarıdır. Bu farklı gelir kategorilerinin ifade ettiği farklı vergi ödeme gücü gözönüne alınarak modern vergicilikte, miktarı aynı olmakla birlikte ekonomik niteliği farklı olan gelir türleri farklı oranlara tabi tutulmaktadır (Neumark (a), 1948: 145).

Yani ayırma ilkesine göre, gelirin elde edildiği kaynak ile mükellefin sosyal durumu göz önünde tutulur. Farklı kaynaklardan kazanç ve irat elde eden kişilerin vergi ödeme güçleri, aynı tutarda gelir elde edilmiş dahi olsa eşit değildir. Mükelleflerin vergi ödeme gücü, gelir düzeylerine, şahsi ve ailevi durumlarına bağlı olduğu gibi, aynı zamanda gelirin kaynağı ve niteliği ile de ilişkilidir. O halde, ayırma ilkesi hem asgari geçim indiriminin hem de artan oranlılığın eksik yönlerini tamamlayan bir ilke konumundadır (Aksoy, 1991: 263-264).

Ayırma ilkesine göre, emek gelirlerinin sermaye gelirlerine göre daha hafif veya, sermaye gelirlerinin emek gelirlerine göre daha ağır vergilendirilmesi gerekmektedir. Bu prensibe göre asıl amaç, vergiye tabi tutulan emek ve sermaye gelirlerinden, emek gelirlerinin sermaye gelirlerine kıyasla daha ağır vergilendirilmesidir (Aksoy, 1991: 264).

Emek ile ödeme gücü arasında ters yönlü bir ilişki olması nedeniyle, emek gelirlerine diğer gelirlere oranla daha hafif bir vergi yükü uygulaması vergi

adaletinin bir gereği olarak düşünülebilir. Ayırma ilkesi yatay eşitliğe aykırı olmakla birlikte, sosyal adaleti sağlamadaki etkinliği nedeniyle savunulmaktadır (Edizdoğan , 1992: 164).

Ayırma ilkesini savunanlara göre (Şenyüz vd., 1996: 123);

- Sermaye gelirleri emek gelirlerine nazaran daha güvenilir ve sürekli dir. Emek gelirleri ile çalışma düzeyi arasında fonksiyonel bir ilişki vardır ancak bu ilişki sermaye gelirleri ile çalışma düzeyi arasında yoktur.
- Vergi kanunlarındaki teşvik tedbirleri daha ziyade sermaye lehine hükümler taşımaktadır.
- Vergiden kaçınma, vergi kaçırma ve yansıtma imkanları sermaye gelirlerinde daha fazladır. Ücretlilerin vergileri stopaj yöntemiyle kesildiğinden vergiden kaçınma imkanı olmamaktadır.
- Sermayenin yıpranması amortismanla karşılandığı halde, emeğin yıpranmasının bedeli emeklilikte dikkate alınmaktadır.
- Sermaye geliri elde edenler ayrıca emek geliri de elde edebilirken, emek geliri elde edenlerin bu imkanı daha azdır.
- İşçi çalışarak kazandığı paraya, sermaye geliri elde edene göre daha fazla değer verir.

Ayrıca, sermaye daha güçlü bir gelir kaynağıdır ve bu yapısı nedeniyle vergiye daha dayanıklıdır. Sermaye sahiplerinin gelir sağlamak için sarfettikleri çaba ile emeği karşılığı gelir sağlayanların karşılaştıkları güçlükler ve riskler birbirinden farklı olup emek gelirlerinininkiler daha fazladır (Akdoğan, 1999: 223).

Ayırma ilkesini eleştirenlere göre ise (Akdoğan, 1999: 224-225);

- Servet veya sermaye diğer kaynaklara kıyasla daha ağır bir şekilde vergilendirilmekte ve bu da üretim için gerekli sermayenin azalmasına ve

üretimin düşmesine, buna bağlı olarak da sosyo-ekonomik sorunlarla karşılaşılmasına neden olmaktadır.

- Emek ve sermaye gelirlerinin birbirinden net olarak ayrılması her zaman kolay değildir. Karma nitelikli gelirlerin ayrılması bu bakımdan güçtür.
- Gelirin büyüklüğüne bakarak faydasını ölçmek doğru değildir. Fayda subjektif bir nitelik taşır.
- Bazı mükelleflerin vergi ile ilgili sorumluluklarını yasalara uygun şekilde yerine getirmemesi, genelleştirme yapmanın gerekçesi olamaz ve buna dayanarak daha fazla vergileme yapılamaz. Bu dürüst mükellefi cezalandırmak anlamına gelir. Verginin konulması gibi uygulanmasında etkinliğin sağlanması da mali yönetimin görevidir.

Ayrıca, ayırma ilkesinde kullanılacak tutarları belirleyecek objektif kriterler yoktur. Günümüzdeki sosyal devlet anlayışıyla oluşturulan sosyal güvenlik kuruluşları, emek gelirinin güvenilir ve sürekli olmasını sağlamıştır. Emek gelirleri ile sermaye gelirleri arasındaki farklar azalmıştır. Gelirler arasında yapılan niceliksel (artan oranlılık) ayırım yeterlidir, ayrıca bir niteliksel ayırma gerek yoktur (Şenyüz vd., 1996: 123-124).

Ayırma ilkesi, hakkında olumlu ve olumsuz görüşler olmakla birlikte, günümüzde farklı şekillerde uygulanmaktadır. Bu uygulama şekillerinin en önemlileri şunlardır (Akdoğan, 1996: 226-227):

- Gelir kaynaklarının sınıflandırılması ve farklı vergi oranları uygulanması; gelir elde edildiği kaynağa göre emek gelirleri, emek-sermaye karma gelirler, sermaye gelirleri olarak sınıflandırılır. Sınıflandırmanın ardından her sınıf için farklı oranlar uygulanır.
- Sermaye gelirlerinden ek vergi alınması; öncelikle mükelleflerin gelirlerinden genel vergi tarifesine göre vergi alınır. Daha sonra,

sermayeden sağlanmış olan gelirden ek bir vergi alınır. Bu ek vergileme artan oranlı olarak da yapılabilir.

- Emek gelirlerine indirim uygulanması; emek ve sermaye aynı tarifeden vergilendirilirken, emek gelirlerinin bir kısmı vergi dışında bırakılabilir. Özel indirim uygulaması örnek olarak gösterilebilir.

Vergi tarifesine sınırlama konulması; gelir vergisi tarifesinin tüm dilim ve oranları sermaye gelirlerine uygulanır ancak, emek gelirlerine, tarifenin yalnızca belli bir orana kadar olan kısmı uygulanmak suretiyle emek gelirleri yüksek vergi oranlarından korunabilir.

1.2.2.2.3. Asgari Geçim İndirimi

Vergilemede adalet ilkesi gereği, vergi herkesin ödeme gücüne göre alınır. Ancak bunun için öncelikle ödeme gücünün tespit edilmesi gerekir. İnsanların yaşamlarını devam ettirebileceği kısmın üstündeki maddi olanaklarından vergi alınmalıdır. Diğer bir deyişle bireyin vergi ödeme gücünün bireyin hangi gelir düzeyinden itibaren başladığının rakam olarak saptanması gerekmektedir. İşte bu düzeye en az geçim düzeyi denilmekte ve buna vergiden ayrıcalık tanınması da asgari geçim indirimi olarak isimlendirilmektedir (Herekman, 1989: 36).

Asgari geçim indirimi kısaca, bireyin kendisinin ve ailesinin geçimini sağlayacak gelirin vergi dışı bırakılmasıdır. Vergilemede adaleti sağlamak amacıyla yönelik olarak ortaya çıkmış bir uygulamadır. İkinci bölümde asgari geçim indirimi ayrıntılı olarak inceleneceğinden, bu bölümde uygulamanın yalnızca tanımı verilmiştir.

II. BÖLÜM

VERGİLEMEDE ADALET AÇISINDAN ASGARI GEÇİM İNDİRİMİ

Birinci bölümde belirtildiği gibi, vergilemenin mali, ekonomik ve sosyal amaçları vardır. Vergilemenin sosyal fonksiyonu içinde yer alan vergileme adaleti açısından kullanılacak en önemli araçlardan biri asgari geçim indirimidir. Bu bölümde asgari geçim indirimi ayrıntılı olarak incelenecektir.

2.1. Asgari Geçim İndirimi

Vergilemede adalet ilkesinin gerçekleştirilebilmesi açısından ödeme gücünün doğru tespit edilebilmesi çok önemli bir konudur. Ödeme gücünün tespitinde kullanılacak, teoride genel kabul görmüş üç yöntem vardır. Bunlar; artan oranlılık, ayırma kuramı ve asgari geçim indirimidir. Bu üç yöntemin de amacı vergilemede adaletin sağlanabilmesi için, ödeme gücünün olabildiğince doğru bir şekilde tespit edilmesini sağlamaktır. Önceki bölümde artan oranlılıktan ve ayırma kuramından kısaca bahsedildiğinden, bu bölümde asıl konumuz olan asgari geçim indirimi incelenecektir.

Modern vergi teorisinin dayandığı en önemli ilkelerden olan “ödeme gücü ilkesi”ne göre, herkes vergi ödeme gücü ölçüsünde vergi ödemelidir. Gerçek anlamda bir vergi ödeme gücü ise, mükellefin varlığını sürdürmek için gerekli ihtiyaçlarını sağlamasından sonra başlar. Bu yüzden, maddi imkanları, ancak

fizyolojik varlığını sürdürmeye yetecek düzeyde bulunan kimselerin vergi ödeme gücü olamaz ve bu nedenle vergi mükellefiyeti dışında tutulmaları gerekir (Dikmen, 1956: 1). “Ödeme gücüne göre vergilendirme, esas anlamıyla, kamu hizmetleri için belirli karşılık veya fayda gözönüne alınmaksızın, her ferdin kendisini ve ailesini geçindirecek miktarın üstünde malik olduğu servet veya elde ettiği gelire göre vergi yüküne katlanmasıdır” (Erginay, 1994: 53).

Asgari geçim indirimi, özellikle ödeme gücü ilkesinin ve dolayısıyla vergi adaletinin gerçekleşmesi amacını güder. Ayrıca asgari geçim indiriminin siyasi, siyasi-sosyal veya demografik maksatlarla kullanılması da mümkündür. Bu konuda ilk akla gelen kıstas, indirimin mutlak ve nisbî yüksekliğidir. Asgari geçim indirimi yüksek tutulmuş ise bununla siyasi-sosyal amaç güdülmektedir denebilir. Veya indirim örneğin evlenmeleri ve doğumları teşvik edecek şekilde, evli ve evli-çocuklu kişiler için yüksek olarak belirlenmişse, bununla demografik amaçlar güdüldüğü sonucuna varılabilir (Dikmen, 1956: 2-3).

2.1.1. Asgari Geçim İndiriminin Tarihi Gelişimi

Günümüzde genel kabul gören asgari geçim indirimiyle ilgili fikirlere, daha XVIII. yüzyılda rastlanmaktadır. Örneğin Montesquieu herkesin eşit fizyolojik bir asgariye ihtiyacı olduğunu, ve asgariden vergi alınmaması gerektiğini ifade etmiştir. Justi, Sonnenfels, Bentham ve Stuart Mill gibi yazarlar bu istisnayı savunmuşlar; daha sonra liberal ve muhafazakar yazarlar, geniş ölçüde iktisat ve maliye dışı düşüncelerle bu istisna aleyhinde görüş bildirmişlerdir (Neumark (b), 1946: 34).

Vergi ödeme gücünün ancak gelirin asgari geçim haddini aşması halinde mümkün olabileceğinden başka, ikinci bir görüş daha ileri sürülmüştür. İlk olarak Mazzola tarafından ileri sürülen bu görüşe göre; en küçük gelirler, iktisadi bir

şekilde vergilendirilemez. Çünkü bunların tarh ve tahsil masrafları, sağladıkları gelire kıyasla yüksektir. Bu görüşün önemini azaltmak için stopaj usulünün uygulanması fikri sunulsa da, küçük ücretlilerin çokluğu karşısında tamamen çürütülemez (Neumark, 1946: 34).

Orta Çağda ve hatta Yeni Çağın başında, vergiler genel bir mükellefiyet değil, halk üzerindeki bir yük olmuştur. Asiller ve rahipler, vergi ödeme güçleri yüksek olduğu halde vergiden muaflardı. Vergi ödemek bir nevi zaaf ve dışlanmışlık göstergesi kabul ediliyordu. “Yani eskiden usul, halkın malları, asillerin kanları ve rahiplerin de duaları ile mükellef olmalarıydı”. Zamanla, bu duruma karşı güçlü bir tepki oluşmaya başladı. Sonuç olarak, eski rejimin yıkılmasıyla tam tersi bir duruma dönüldü ve hiçbir muafiyet tanımama yoluna gidildi. Vergide genellik ilkesinden kesinlikle çıkılmaması gerektiği ilkesi kabul edildi (Dikmen, 1956: 9).

Hiçbir muafiyet tanınmaması ve en fakir olanların dahi vergi ödemeleri gerektiği fikri, gerek doktrinde, gerek siyasette sayısız taraftar buldu. Muafiyetlerin utanç verici bir fark oluşturduğu ileri sürüldü. Robespierre 1793’te Convention Meclisi’nde yaptığı meşhur konuşmasında şöyle demiştir: “En zaruri olanı vatandaşlardan esirgemeyiniz. Esas Teşkilata, utanç verici bir fark koyacak yerde, bilakis bütün vatandaşların şerefli vergi ödeme vazifesine iştirakini temin etmek lazımdır”. Böylece asillerin ve ruhban sınıfının imtiyazlarından biri olan vergi muafiyeti, utanç verici bir fark haline geldiği gibi; asillerin onur kırıcı olarak nitelendikleri vergi ödemek de, şerefli bir mükellefiyet olarak nitelendiriliyordu (Dikmen, 1956: 9).

2.1.2. Çeşitli Asgari Geçim İndirimi Yaklaşımları

Vergi ödeme gücüne ulaşılabilmesi için; vergi dışı bırakılması gereken gelirin, asgari fizyolojik ihtiyaçları mı, yoksa bunun yanında asgari kültürel ihtiyaçları da mı karşılamaya yönelik olması gerektiği, yoksa belli bir medeniyet düzeyinin sağlanması mı olduğu konusu teoride uzun süre tartışılmıştır. Amaç, insanın fizyolojik varlığını sürdürmesini sağlamaktır, bunun için gerekli olan gelirin belirlenmesi daha kolaydır. Yüksek tutarlarda indirim uygulanmayacağından vergi erozyonunun etkisi fazla olmayacağı görüşünü savunanlar, yalnızca fizyolojik asgarinin dikkate alınması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Bununla birlikte, insanın sosyal bir varlık olmasından ve toplum içinde yaşamasından kaynaklanan eğitim, spor, eğlence gibi kültürel ihtiyaçlarını dikkate alan bir indirim uygulamasının daha doğru olacağını ileri sürenler de olmuştur. Asgari kültürel ihtiyaçların göz önünde bulundurulması, fizyolojik asgariye benzer bir şekilde, herkes için geçerliliği kabul edilebilecek ortalama değerler üzerinden uygulandığı takdirde, vergi adaleti açısından katkı sağlar (Akdoğan, 1999: 205).

2.1.2.1. Fizyolojik Asgari Geçim İndirimi

Özellikle asgari geçim indirimini ilk olarak savunan yazarlar tarafından benimsenen bu görüşe göre, asgari geçim indirimi tutarı fizyolojik varlığın sürdürülmesine yetecek miktarda olmalıdır. Ancak, fizyolojik varlığın sürdürülmesi için gerekli olan bu miktarın, herkes için uygun olabilecek şekilde belirlenmesi mümkün değildir. Çünkü böyle bir miktar yaş, cinsiyet, ırk, iklim vb. faktörlere göre değişebilecektir (Nadaroğlu, 2000: 319). Fizyolojik yaşamın devamı için sadece gıda bakımından kaç kalori gerekli olduğu bilinse dahi bu miktar farklı şartlarda değişebilecektir. Farklı coğrafi bölgelere ya da mevsime göre gıda fiyatlarının hesaplanması yoluyla asgari geçimin hesaplanması mümkün değildir (Aksoy, 1991: 242).

Gerçek ödeme gücüne ulaşmada, kişilerin fizyolojik varlıklarının devamına yetecek gelir kısmının vergi dışı bırakılmasını, asgari geçim indiriminin fizyolojik düzeyde olmasını yeterli bulanlar savunmuşlardır. Maddi imkanları sadece ve ancak fizyolojik varlıklarını sürdürmeye yetecek olan kimselerin vergi ödeme güçleri bulunmamaktadır ve ancak bu miktarı aşan kısım üzerinden vergi alınmalıdır. Bu miktarın tesbitine ilişkin, her aile için ayrı ayrı tespit yapılamayacağından, genel geçerli bir miktarın kabul edilmesi tercih edilmiştir (Sonsuzoğlu, 1997: 62).

2.1.2.2. Kültürel Asgari Geçim İndirimi

Asgari geçim indiriminin kültürel asgariye göre belirlenmesi gerektiğini savunan yazarlar, asgari geçim indirimi tutarının, bazı sosyal sınıfların yaşam düzeyine göre belirlenmesinin daha gerçekçi olacağını belirtmişlerdir. Ancak bu görüş uygulamaya geçememiştir. Çünkü kültürel asgari fikri kabul edilirse, asgari geçim indirimi hadlerinin işçi, köylü, tacir, sanayici gibi farklı sosyal sınıflar için farklı olarak belirlenmesi gerekecektir. Bu ne sosyal adalet ne eşitlik ne de vergi tekniği açısından uygun değildir (Nadaroğlu, 2000: 319). Çeşitli toplum kesimlerinde farklı indirim tutarları uygulanması fikri sorunlar yaratacaktır; gerek fizyolojik gerek kültürel ihtiyaçlar bakımından mükellefler arasında ayrıcalık yaratmayacak bir uygulama esas olmalıdır (Akdoğan, 1999: 205).

Kültürel geçim asgarisi, farklı sosyal gruplar için farklı tutarlar ifade ederken, bu tutar, herkese bulunduğu sosyal mevkiye uygun bir minimum sağlamayı amaçlamamakla birlikte, iktidarı en zayıf olanları, olabildiğince korumaya çalışmaktadır. İstisna edilen meblağ, gerçek geçim asgarisine eşit olmak zorunda değildir (Neumark (a), 1948: 134).

2.1.2.3. Medeni Asgari Geçim İndirimi

Fizyolojik ve kültürel asgarinin belirlenmesindeki güçlükleri, hatta imkansızlıkları (Nadaroğlu, 2000: 319) dikkate alan yazarlar bir medeni asgariden bahsetmektedirler. Lloyd George maliye bakanıyken 1909'daki bir konuşmasında asgari geçim indirimini “Yetmiş senelik tecrübenin, bize zaruriyi refahtan ayıran had olarak gösterdiği rakam” şeklinde tarif etmiştir (Dikmen, 1956: 9).

İtalyan yazar Macsi, medeni asgariyi “sosyal asgari” olarak adlandırmakta ve refah ve beşeri haysiyetin asgari seviyesi olarak tanımlamaktadır. J.F.Due ise sade bir hayat seviyesi temini için gerekli miktar olarak ifade etmektedir (Dikmen, 1956: 9).

Medeni asgari geçim indiriminde, toplumdaki özel sosyal sınıfların yerine belli bir toplumun, özel bir zamanda ulaşılmış olduğu medeniyet seviyesine göre, bir sosyal asgari geçim indirimini haddinden söz edilmektedir (Aksoy, 1991: 242). Medeni asgarinin ne olacağının saptanması da, diğer asgari geçim indirimlerini belirlemek kadar zordur.

2.1.3. Asgari Geçim İndiriminin Uygulama Yöntemleri

Asgari geçim indiriminin farklı uygulama yöntemleri vardır. Bu yöntemler; matrahtan indirim, vergiden indirim ve aile gelirinin vergilendirme şekline göre uygulanan indirim yöntemi olmak üzere üç şekilde sınıflandırılabilir.

2.1.3.1. Matrahtan İndirim Sistemi

Gelirden indirim yöntemi adı da verilen (Sonsuzoğlu, 1997: 64) bu yöntem; mükellefin gelirinden, belirlenen asgari geçim indirimi tutarının düşülerek kalan kısmın vergilendirilmesi şeklinde gerçekleştirilen bir uygulamadır. Burada, “asgari geçim indiriminin düşüldüğü gelir matrahmış gibi düşünüldüğünden, matrahın tanımı ve niteliğine ters düşen bir şekilde işlem yapıldığı görülür”. Matrah, vergi konusunun verginin hesaplanmasına esas olan değer ya da miktarı olarak tanımlanır. Burada dikkat çeken konu, indirimden sonra kalan tutarın vergi hesabına esas alınmasıdır. Yani burada matrah indirimden sonra kalan kısım (Akdoğan, 1999: 208).

Gelirden indirim usulü, $V = Ov \cdot (Gt - İt)$ şeklinde formüle edilebilir. Bu formülde “V” ödenecek vergiyi, “Gt” vergiye tabi toplam geliri, “İt” toplam indirim tutarını, “Ov” de vergi oranını göstermektedir (Akdoğan, 1999: 208).

Bu yöntemde, indirim miktarı gelir üzerinden hesaplandığından, yüksek gelir düzeylerinde elde edilen vergi tasarrufu, küçük gelir düzeylerinden, derece derece yüksek olacaktır. Zira, vergi oranları gelir vergisinde artan oranlı olduğundan, yüksek gelirlerin ortalama vergi yükü daha fazladır. Dolayısıyla asgari geçim indirimi karşılığı indirilen vergi miktarına karşılık gelen vergi miktarı da daha yüksektir. Diğer bir deyişle bu yöntemin uygulanması yüksek gelirlilerin lehine sonuçlanacaktır (Dikmen, 1956: 60).

Ülkemizde 1968’den önce ve, 1981’den uygulamadan kaldırılana kadarki dönemde (1981-1986 arasında) bu yöntem benimsenmiş ve uygulanmıştır. Bu yöntem günümüzde yaygın bir şekilde uygulanmaktadır. Yöntemin yapı olarak asgari geçim indirimi kurumunun niteliğine ve amaçlarına daha uygun olduğu kabul görmektedir (Akdoğan, 1999: 208).

2.1.3.2. Vergiden İndirim Sistemi :

“Décote” adı verilen ve Fransa’daki uygulamadan yararlanılarak hazırlanan ve 1968’den itibaren uygulanmaya başlanan bu sistem, indirimin matrahtan değil vergiden yapılmasını öngörmektedir (Nadaroğlu, 2000: 322).

Bu yöntemde mükellefin vergilendirilecek geliri, mevcut vergi tarifesine göre vergilendirilmekte; daha sonra, asgari geçim indiriminin tarifeye göre bulunan vergisi, toplam vergiden düşülmektedir. Bu yöntem, $V = (Gt \cdot Ov1) - (İt \cdot Ov2)$ şeklinde formüle edilebilir (Akdoğan, 1999: 208).

Vergiden indirim sistemi, matrahtan indirim sistemine benzemekle birlikte mükellef üzerinde yarattığı vergi yükü, vergi tarifesinin yapısına bağlı olarak farklı olabilmektedir. Eğer vergi tarifesinin uzunluk ve yükseklik farkı fazlaysa ve çok dilimli artan oranlı bir tarifeyse; asgari geçim indiriminin sağlayacağı vergi avantajı, her iki sistemde farklı olacaktır. Bunun nedeni, vergiden indirim sisteminde, asgari geçim indiriminin vergisinin, tarifenin ilk dilimlerindeki düşük oranlardan hesaplanması, dolayısıyla toplam vergiden indirim nedeniyle düşülecek vergi tutarının az olmasıdır. Bununla birlikte matrahtan indirim sisteminde, asgari geçim indirimi tutarı, gelirin üst vergi dilimlerine ve oranlarına tabi olan kısmını azaltıcı etki yaratır ve daha yüksek vergi avantajı sağlar (Akdoğan, 1999: 209).

Her iki sistem arasındaki fark, vergi tarifesi veri kabul edildiğinde, vergi farkı $Vf = Ov \cdot (Gt - İt) - [(Gt \cdot Ov) - (İt \cdot Ov)]$ şeklinde formüle edilebilir. Bulunan vergi farkı, dilim usulü artan oranlı bir vergi tarifesi uygulanırsa, matrahtan indirim sistemi lehine olacaktır. Yani matrahtan indirim sistemi,

vergiden indirim sistemine kıyasla mükellef açısından daha fazla vergi avantajı sağlayacaktır (Akdoğan, 1999: 209).

Sadece devlete daha fazla gelir sağlama amacına yönelik bu yöntem vergi adaletinin gereklerine uygun değildir (Nadaroğlu, 2000: 322). 1968 yılında bu sistemin uygulanışında, daha önce çıkarılan ve asgari geçim hadlerinin yükseltilmesini gerektiren Kanun'un uygulanması ertelenemez hale gelince, söz konusu hadler yükseltilmiş ancak sistemin tekniği değiştirilmiş ve vergiden indirim sistemine geçilmiştir. Pek çok gelir dilimi için vergi yönünden eskisine göre daha kötü bir durum ortaya çıkmıştır. Bu sistemden 1981'den itibaren vazgeçilerek yeniden matrahtan indirim sistemine dönmüştür (Nadaroğlu, 2000: 322).

2.1.3.3. Aile Gelirinin Vergilendirme Şekline Göre Uygulanan İndirim Yöntemleri:

Asgari geçim indiriminde ailevi ve şahsi durumlar da göz önüne alınmaktadır. Mükellefin yaş ve sakatlık gibi şahsi durumu ile, bekar veya evli oluşu, çocuk sahibi olup olmaması önem kazanmaktadır. Yani asgari geçim haddi, mutlak bir rakam olarak değil, mükellefin şahsi ve ailevi durumuna göre belirlenen bir tutardır (Dikmen, 1956: 57).

Mecburi toplama yöntemi, karı kocanın gelirlerinin zorunlu olarak toplandığı ve toplam miktarın tek bir gelir olarak vergilendirildiği, dolayısıyla artan oranlı tarife uygulamasında gelirin artarak daha yüksek dilime girmesi, ve daha yüksek oranda vergilemenin yapıldığı yöntemdir. Bu yöntem aileyi korumakla görevli sosyal devlet anlayışına ters düşmektedir (Sonsuzoğlu, 1997: 65).

İhtiyari toplama yönteminde (ya da ihtiyari birleştirme), karı koca eğer isterse gelirlerini birleştirir, istemezse ayrı ayrı vergilendirilir. Her ikisinin geliri olması durumunda ayrı ayrı vergilendirilebilir ve yüksek dilime girmeyebilirler. Ancak, eşlerden birinin geliri olmaması durumunda, ya da diğerine göre düşükse, muvazaalı olarak, eşler gelirlerini diğerininmiş gibi göstererek vergi yükünü azaltabileceği ileri sürülmüştür. Aynı muvazaanın emek gelirlerinde yapılamaması, bu sorunun şiddetini arttırmaktadır. İhtiyari toplama sistemi bu haliyle, emek gelirlerine nazaran sermaye gelirlerine fiili bir öncelik (rüçhan) vermiş olmaktadır (Dikmen, 1956: 65).

Bölme yöntemi ise iki farklı şekilde uygulanmaktadır (Sonsuzoğlu, 1997: 65). İlk yöntem olan Amerikan sisteminde (income splitting) ailenin geliri isteğe bağlı olarak, eşler tarafından elde edilmiş varsayılarak ikiye bölünmekte ve ayrı ayrı vergilendirilerek bulunan vergiler toplanmaktadır. Böylece aile açısından, artan oranlı vergi tarifesinin etkisi hafifletilmiş olur. Bölme yöntemi, indirimler açısından, uygulanan ülkelerde matrahtan indirim sistemine göre uygulanmaktadır (Akdoğan, 1999: 210).

İkinci sistem ise, Fransa'da uygulandığı için "French System" adı verilen sistemdir. Bu usulde, yükümlünün vergiye tabi gelirleri, eğer varsa eş ve çocuk sayısına bölünmekte, ve bu kısımlardan sadece bir tanesi üzerinden artan oranlı tarifeye vergi hesaplanmakta ve bölünen kısımların sayısı ile çarpılarak vergi borcu bulunmaktadır (Nadaroğlu, 2000: 322).

Bölme yönteminde amaç artan oranlı tarifenin aileler üzerindeki etkisini azaltmaktır. Gelir bölünerek, daha düşük dilimlere daha düşük oranlar uygulandığından artan oranlılıktan daha az etkilenilir.

2.1.4. Asgari Geçim İndirimi Aleyhindeki Görüşler

Günümüzde, asgari geçim indirimi uygulaması genel kabul görmekle birlikte; aleyhinde görüş bildirenler de olmaktadır. Neumark'a göre bu görüşe karşı olanların gerekçesi; teorik bakımdan adil ve arzulanan bir durum gibi görünse de, pratik nedenlerle uygulanmasının mümkün olmamasıdır (Neumark (a), 1948: 133). Bu başlık altında bu görüşlerden kısaca bahsedilecektir.

Asgari geçim indirimine getirilen ilk eleştiri verginin verimini azalttığı yönündedir. Bu görüşe göre, milli gelirin büyük kısmını düşük gelirliler oluşturur. Diğer bir ifadeyle, vergi matrahını oluşturan bireysel gelirlerin adedi, bunlardan her birinin toplamı arttıkça azalır. Ya da bireysel gelirler arttıkça, adetleri azalmaktadır. Bu duruma dayanarak, bir gelirler piramidinden bahsedilir. Bu piramidin zirvesine doğru, yani büyük gelirlere doğru gidildikçe adet azalır. Küçük gelirleri vergi dışı bırakmak, bir çok küçük gelirden vergi almamak demektir ki bu da verginin verimini azaltacaktır. Piramidin tabanının genişliği ya da genel olarak şeklinin basıklığı nisbetinde bu sorunun etkisi artar. Asgari geçim indirimi miktarının biraz artırılması ile birlikte vergi gelirleri önemli ölçüde azalacaktır (Aksoy, 1991: 245). Bunun için küçük gelirlileri de vergilendirmek gereklidir ve asgari geçim indirimi sakıncalıdır (Dikmen, 1956: 26).

İkinci eleştiri, asgari geçim indirimi tutarının kesin olarak saptanamaması noktasındadır (Dikmen, 1956: 27). Daha önce asgari geçim indiriminin belirlenmesindeki zorluklardan bahsedilmişti. "Herkesin hemen hemen eşit bir şekilde asgari geçim indiriminden yararlanması, yüksek gelirlilerle düşük gelirlilerin aynı miktar indirimden faydalanması vergi önünde eşitliği bozar ve bu nedenle asgari geçim indirimi uygulanmamalıdır" görüşü de karşı olanların fikirlerindedir (Aksoy, 1991: 246).

Bir diğ er eleştiri; asgari geçim indirim i içinde devletin de hissesinin bulunması y n ndedir. Devlet olmadan insanların toplum halinde yaşaması m mk n değildir. Asgari geçim indirim i, bir kimsenin varlığını devam ettirebilmek için gerekli gelir olduğuna g üre, asgari geçim masrafları içinde devletin yaptığı kamu harcamaları da yer almaktadır. Kamu harcamaları da esasen vergilerle finanse edildiğine g üre, asgari geçim indirim i hesaplanırken, bu vergilerin de hesaba dahil edilmesi gerekir. O halde, asgari geçim indirim i miktarının vergi dışı bırakılması doğru değildir (Aksoy, 1991: 246).

Diğ er bir eleştiri ise, asgari geçim indirim i nedeniyle çok sayıda m kellefin vergi dışı kalmasının, demokrasinin temeli olan eşitlik ve verginin genelliği prensibine aykırı olduğu noktasındadır. Herkesin az veya çok bir vergi ödemesi, içinde yaşadığı toplumun masraflarına katılımı, vatandaşlık hissini duyması gereklidir. Elbette, vatandaşlık bilinci sadece vergi ödemekle oluşmaz, fakat vergi ödemek bu bilinci g lendirir. Bu bakımdan, dolaylı vergiler neredeyse etkisizdir. M kellef vergi ödeme bilincini, esas itibariyle, dolaysız vergileri derken hisseder (Dikmen, 1956: 27).

Vergi deme m kellefiyetini ahlaki bir g rev olarak kabul edenler olduğu gibi, bu durumu politik bakımdan açıklayan yazarlar da vardır. Parlamenter rejimlerde d şuk gelirli kesimlerin temsilcileri, meclis çoğunluğunu teşkil etmekte ve dolayısıyla b te ve harcamalar üzerinde daha hakimdirler. Bu nedenle, bu kişilerin vergi dışı kalmaları tehlikeli olabilir; finansmanına katılmadıkları devlet harcamalarının ls öz şekilde y kseltilmesine neden olabilirler (Dikmen, 1956: 28).

Son bir eleştiri de, asgari geçim indiriminin verginin konjonkt rel hassasiyetini arttırdığı y n ndedir. Konjonkt rel dalgalanmalar, ekonomik istikrarı bozucu etkiler yaratır ve vergi politikasıyla bu etkiler azaltılmaya çalışılır. Vergilerin konjonkt rel dalgalanmalar üzerindeki etkileri, asgari geçim

indiriminin kapsamına bağlı olarak değişmektedir. Konjonktürün alçalma döneminde vergi gelirlerinde önemli düşüşler görülür. Asgari geçim indirimi tutarı yüksek tutulduğu takdirde, vergi gelirlerinin konjonktüre karşı olan hassasiyeti fazla olacaktır. Ayrıca kalkınma ve yükselme safhalarında da vergi gelirleri, gelirlerdeki artış ölçüsünde bir yükselme kaydedecektir. Yani her iki halde de, asgari geçim indirimi, konjonktüre karşı verginin hassasiyetini arttırmış olmaktadır((Dikmen, 1956: 29, Aksoy, 1991: 246).

2.1.5. Asgari Geçim İndirimi Lehindeki Görüşler

Asgari geçim indirimi lehindeki görüşlerin önemli bir kısmı, ödeme gücüne göre vergileme ilkesinin gerçekleştirilmesine dayanmaktadır. Bu başlık altında, belirtilen görüşler ana hatlarıyla açıklanmaya çalışılacaktır.

Bu görüşlerden en temeline göre asgari geçim indirimi, ödeme gücü ilkesinin bir sonucudur ve esasen iktidar ilkesine dayanmaktadır (Dikmen, 1956: 31). Yalnızca hayatını sürdürebilecek kadar gelir elde edenlerin vergi ödeme gücü olmayacağından, bu kişilerin vergi dışı bırakılması gerekir. Vergi ödeme gücü bu asgari geçim düzeyinin üzerinde meydana gelmektedir.

Bazı yazarlar “iktidar”ı ekonomik, bazıları ise ahlaki anlamda kabul etmektedir. Schmidt’e göre, asgari geçim gerçek ödeme gücüne göre vergilendirme ilkesinin zorunlu bir sonucu, bu yüksek ahlaki ölçünün maddi bir ifadesi, gerçekten adil ve eşit fedakarlığı gerektiren bir vergilemeye yaklaşmanın aracı olarak kullanılabilir. Wagner de, asgari geçim indirimi lehinde, vergide genellik ilkesine aykırılık oluşturmadığını belirtmiştir. Düşük gelirliilerin, özellikle emekten elde edilenlerin –fakat sadece bunların değil- vergi dışında tutulması normaldir (Dikmen, 1956: 31-32).

Olaya ekonomik bakımdan yaklaşan yazarlardan C.F. Bastable: “fakirlere yardım konusunda kanuni hükümler bulunan her ülkede, fakirleri geçim haddi üzerinden vergilendirmek, sadece bunları sefalet saflarına sürüklemek ve bir elle geri vermek için, diğer elle almak anlamına gelir” demiştir (Dikmen, 1956: 32).

Lehdeki görüşlerden biri de, asgari geçim indiriminin dolaylı vergilerin tersine artan oranlılığının etkilerini azalttığı yönündedir (Erginay, 1994: 57). Düşük gelirli gelirlerinin çoğunu tüketime ayırırlar. Ödedikleri dolaylı vergi, daha yüksek gelirli olanlardan oransal olarak daha fazla olacaktır. Bu durumda olan mükelleflerden asgari geçim indirimi aracılığıyla, daha az gelir vergisi tahsil edilerek veya hiç gelir vergisi tahsil edilmeyerek bu etki giderilmeye çalışılır.

Ancak bu savunma şeklinin bilimsel değeri yetersizdir. Çünkü, ödeme gücünün temelini geçim haddinde aramak gerekir. Geçim indirimi miktarının dolaylı vergilerin fazla ödendiği de göz önüne alınarak, uygun şekilde belirlenmesi gerekir. Ayrıca bu asgari geçim haddinden yüksek gelirli de faydalanmaktadır. Bu nedenle bu etkiyi asgari geçim indirimiyle açıklamak zordur (Erginay, 1994: 57).

Diğer bir görüşe göre, asgari geçim indiriminden faydalananlar yalnız gelir veya servet vergisi gibi dolaysız vergiler vermezler, buna karşılık tüketim ve gider vergilerini, hatta tersine artan oranlı olarak, kendi gelirlerine göre daha fazla öderler (Erginay, 1994: 57).

Asgari geçim indirimi rasyoneldir. Küçük gelirli vergilendirmek zor ve çok masraflıdır. Bu vergilerin tahsil masrafları yüksektir. Hatta çok düşük gelirli, tahsil masrafı alınacak vergiden fazla olabilir. Bu nedenle bu gelirli vergi dışı bırakmak mali-ekonomik bakımdan yerinde bir tedbirdir (Dikmen, 1956: 35).

Asgari geçim indiriminin aleyhinde görüşler olsa da, olumlu yanları daha fazladır. Vergilemede adaletin sağlanabilmesi açısından, asgari geçim indirimi önemli bir araçtır. Vergi ödeme gücü olmayanların vergi dışında bırakılması, vergide genellik ilkesini zedelememektedir. Zaten asgari geçim indirimi gelişmiş bir çok ülkenin vergi sisteminde yerini almıştır.

2.2. VERGİLEMEDE ADALET İLKESİ VE ASGARI GEÇİM İNDİRİMİ

Vergi adaletini teorik olarak inceleyip değerlendirmek için iki ayrı yöntem vardır. Birinci yöntemde vergi adaleti mikro düzeyde ele alınır ve vergi mükellefi yönünden mükellefin kişisel durumu değerlendirilir. Bu çerçevede, karşımıza ölçü olarak vergi ödeme gücü ve mali güç kavramları çıkmaktadır. İkinci yöntem ise vergi adaletini makro düzeyde ve tüm ekonomi açısından ele alır ve dolaylı-dolaysız vergi dengesi, toplam vergi yükü, vergi yükünün sektörler ve mükellef grupları arasında dağılımı gibi konuları kapsamına alır (Tuncer, 2006: 31).

Genel kabul gören adil vergileme, bireyler arasındaki vergi yükü dağılımının toplumca kabul edilebilir şekilde olmasıdır. Bu da mükelleflerin katlanmak zorunda oldukları vergi yükünün, vergi ödeme güçleriyle orantılı olmasına bağlıdır. Vergi ödeme gücüne göre vergileme ilkesi zamanla çeşitli ülke anayasalarına, asgari geçim indirimi ve diğer tekniklerle girerek bağlayıcı hale gelmiştir (Saraç, 2006: 12).

Vergi adaletini gerçekleştirebilecek vergileme tekniği ile ilgili çeşitli araçlar kullanılmaktadır. Asgari geçim indirimi, sermaye ve emek gelirleri arasında emek gelirleri lehine ayırma ilkesi, gelir arttıkça gelirin marjinal faydasının düşmesinden hareketle, mükellefler arasında eşit fedakarlığı sağlayan

artan oranlı bir tarife yapısı, vergi kanunları içinde sosyal ekonomik ve mali nedenlerle çeşitli istisna, muafiyet ve indirimlerin uygulanması gibi araçlar vergi adaletini sağlamada kullanılan vergi tekniği ile ilgili araçlardır (Tuncer, 2006: 32).

Asgari geçim indirimi, mükellefin vergi ödeme gücünün, asgari geçim haddinden sonra kalan gelir dilimi üzerinden başladığını kabul eder. Vergi kanunlarında, belirli bir asgari geçim tutarı bu nedenle vergi kapsamı dışında tutulur. Bu tutarın kişinin hayatını devam ettirebilmesi için gerekli olduğu kabul edilir ve geriye kalan kısım vergi matrahı olarak kabul edilir. Bu, temel bir vergi adaleti kuralıdır (Tuncer, 2006: 31-32).

Asgari geçim indirimi, vergide iktidar prensibi ve bir anlamda vergi adaletinin dayandığı temel esaslardan birisidir (Dikmen, 1956: 1). Asgari geçim indirimi uygulamasının temel amaçlarından birisi de sosyal devletin asgari bir yaşam düzeyi sağlaması gerektiği düşüncesidir. Çünkü, sosyal devlet, vatandaşlarının asgari yaşama düzeyini sağlamalıdır. Sosyal devlet vergi politikası uygulama yoluyla ekonomiye müdahale ederek, gelir ve servet dağılımındaki adaletsizlikleri gidermeye çalışır. Yani, sosyal devlet ilkesi gereği asgari yaşam haddinin vergi dışı bırakılması gerekir (Yakar, 2007: 229).

Vergi adaleti, vergi yükünün yükümlüler arasında nasıl dağılacığını, aynı zamanda ekonomik ve sosyal düzenleme aracı olarak nasıl kullanılmalı gerektiğini belirlemektedir (Öncel vd., 2000: 191). Vergide adaletin sağlanması için asgari geçim indirimi uygulanmalıdır (Bulutoglu, 1962: 17).

2.3. BAZI OECD ÜLKELERİNDE ASGARI GEÇİM İNDİRİMİ UYGULAMALARI

Bu kısımda, asgari geçim indiriminin bazı OECD ülkelerinde uygulanışı ile ilgili kısa bilgiler verilecektir. Üçüncü bölümde de Türkiye uygulaması verilerek karşılaştırma yapılacaktır. Daha önce de belirtildiği gibi, asgari geçim indirimi gelişmiş bir çok ülkenin vergi sisteminde uygulanmaktadır.

Genel olarak; yabancı ülke uygulamalarının ortak özellikleri, asgari geçim indiriminde yaş, medeni durum, çocuk sayısı gibi şahsi özelliklerin dikkate alınması, bu indirimin tüm gelir unsurları için uygulanması denilebilir. Ek bir önlem olarak da vergi oranları gelir vergisinde düşük oranlardan başlatılmaktadır.

Diğer bir durum da, beyan edilmesi gereken gelirin, mükellefin evli olup olmamasına göre değişmesi ve dolayısıyla uygulanacak artan oranlı tarifeden etkilenmesi konusudur. Bazı ülkelerde evlilik (ya da boşanma) kararı alınmasında bu faktörlerin de etkisinin olduğu yönünde çalışmalar bulunmaktadır¹.

İngiltere’de bekar bir mükellefe uygulanan geçim indirimi tutarı 2007 yılı için 5035 sterlin, 2008 yılı için 5225 sterlin olarak belirlenmiştir. Bu tutar evlilerde daha yüksek olarak belirlenmektedir. Yaşlılarda ise 2008 yılının için; 65-74 yaş arasındaki mükelleflere 7550 sterlin, 75 yaş üzerindeki mükelleflere 7690 sterlin indirim öngörülmüştür. Bu tutarlar belirli şartlar gözönüne alınarak her yıl yeniden düzenlenmektedir (<http://www.hmrc.gov.uk>).

¹ Daha fazla bilgi için bakınız, Julio Lopez Laborda and Anabel Zarate Marco “To Marry Or Not To Marry: Tax Is The Question”, Public Budgeting&Finance, 2004., Marriage Penalty Relief in the New Tax Law, Brief Analysis No. 445, 2003. How to Eliminate the Marriage Tax Penalty – Fairly and Simply, Gary S. Becker, Business Week (Industrial/technology edition) New York, September 2000.

Tablo 1. İngiltere’de Gelir Vergisinden İndirimler

Gelir Vergisinden İndirilebilecek Tutarlar	2007-08	2008-09
Gelir Vergisinden İndirimler	(£)	(£)
Kişisel İndirim	5,225	5,435
Kişisel İndirim (65-74 yaş arası için) (1)	7,550	9,030
Kişisel İndirim (75 yaş üstü için) (1)	7,690	9,180
Evli Çiftler İçin İndirim (6 Nisan 1935’ten önce doğanlar Ancak 75 yaşın altındakiler için) (1) (2)	6,285	6,535
Evli Çiftler İçin İndirim (75 yaş üstü için) (1) (2)	6,365	6,625
Yaşa Bağlı İndirimler İçin Gelir Limiti	20,900	21,800
Evliler İçin Minimum İndirim	2,440	2,540
Körler İçin İndirim	1,730	1,800

Kaynak: <http://www.hmrc.gov.uk/rates/it.htm>

(1) Bu indirimler gelir limitinin altındaki her 2 pound için, 1 pound daha düşük uygulanır. Temel indirimden ve evliler için olan minimum indirimden daha az olamaz.

(2) Evli çiftler için vergi indirimi % 10 oranında verilir.

Tablo 2. İngiltere’de Gelir Vergisi Oranları

2007-08	£ (yılıda)	2008-09	£ (yılıda)
Başlangıç oranı: %10			
Temel oran: %22	£2,231-£34,600	Temel oran: %20*	£0-£36,000
Yüksek oran: %40	£34, 600	Yüksek oran:%40*	£36,000 üstü

Kaynak: <http://www.hmrc.gov.uk/rates/it.htm>

* Yeni %10’luk başlangıç oranı yalnızca 2320£ tasarruf gelirleri için geçerlidir.

Eğer mükellefin tasarruf olmayan vergilendirilebilir geliri limitin üstündeysse %10'luk oran uygulanamaz. %10'luk normal karpayı ya da %32,5'luk karpayı yüksek oranında herhangi bir değişiklik yoktur.

Almanya'da ise; çiftler ayrı ayrı ya da birlikte beyanda bulunabilmekte ve çocuklar hangi yaşta olursa olsun ailelerinden bağımsız olarak bildirimde bulunmak zorundadırlar (Kızılot, Müderrisoğlu, Kılıç, 2006: 57). Alman Anayasası'nın sosyal devlet ve eşitlik ilkesini sağlayabilmek için artan oranlı tarife ve asgari geçim indirimi kullanılmaktadır (Türkay, 2008: 20).

Almanya'da bekar bir mükellefe 7664 Euro, evlilere 15329 Euro asgari geçim indirimi hakkı tanınmakta, çocuklar için ayrıca bir indirim uygulanmaktadır (www.yaklasim.com).

Tablo 3. Almanya'da Bekarlar İçin Gelir Vergisi Tarifesi

Yıllık Kazanç (Euro)	Vergi Oranı (%)	Vergi (€)
7.664 Euro'ya kadar	0	0
7.665-12.739 Euro'ya kadar	16-24	0 – 998 €
12.740-52.151 Euro'ya kadar	24-45	989 - 13.988 €
52.151 Euro ve üzeri	45	13.988 € ve üzeri

Kaynak: Kızılot, Kılıç, Müderrisoğlu, a.g.e., s. 57.

Tablo 4. Almanya’da Evliler İçin Gelir Vergisi Tarifesi

Yıllık Kazanç (Euro)	Vergi Oranı (%)	Vergi (€)
15.329 Euro’ya kadar	0	0
15.329 – 25.479 Euro’ya kadar	16-24	0 – 1976 €
25.480 – 104.303 Euro’ya kadar	24-45	1977 – 27.976 €
104.303 Euro ve üzeri	45	27.976 € ve üzeri

Kaynak: Kızılot, Kılıç, Müderrisoğlu, a.g.e., s. 57.

Fransa’da 5515 Euro, Belçika’da ise 7010 Euro vergi dışı bırakılmıştır. Belçika’da ayrıca çocuk sayısı arttıkça asgari geçim indirimi tutarı da artmaktadır (<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr>).

İtalya’da 7500 Euro ya kadar olan gelir vergi dışı bırakılırken, emeklilerin gelirlerinin %12,5’i de vergi dışı bırakılmıştır (<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr>).

İrlanda’da gerçek kişilerin ve tüzel kişiliğe sahip olmayan kuruluşların kazançları gelir vergisinin konusunu oluşturmaktadır. Asgari geçim indirimi tutarı düzenlemesi çok ayrıntılı yapılmıştır. 2008 yılı için bekar bir mükellefin indirimi 1830 €, evliler içinse 3660 € olarak belirlenmiştir (www.revenue.ie).

İsviçre’de 11.090 İsviçre Frank’ı asgari geçim indirimi uygulanmaktadır. Gelir vergisi oranları kantonlara göre değişmekle birlikte, örneğin Zurich’te uygulanan oran %3,8’den başlamaktadır (Kızılot vd., 2006: 87).

Danimarka'da 37.600 Danimarka Kronu asgari geçim indirimi uygulanırken, Finlandiya'da asgari geçim indirimi adı altında bir indirim belirlenmemiş, ancak 12.000 €'nin altındaki gelir vergi dışı bırakılmıştır (Türkey, 2008: 22).

Hollanda'da 65 yaşın altındaki mükelleflere uygulanacak genel indirim tutarı 2.043 €'dur. 65 yaş ve üstündekilere uygulanacak indirim tutarı ise 957 €'ya düşmektedir

(http://www.belastingdienst.nl/variabel/buitenland/en/private_taxpayers/private_taxpayers-33.html#P472_45608).

Amerika Birleşik Devletleri'nde bekar bir mükellefe 5000 ABD Doları, evlilere ise 10000 ABD Doları asgari geçim indirimi uygulanmaktadır. Çocuklara da ayrıca azami 4300 ABD Doları indirim hakkı tanınmaktadır (www.irs.gov).

Avustralya'da ailenin her bireyi ayrı ayrı vergilendirilmektedir. Elde edilen gelirin 6000 AUD'lık kısmı vergi dışıdır. Çocuklar için ayrıca indirim sağlanmaktadır (OECD, 2007: 138).

Avusturya'da da bireyler ayrı ayrı vergilendirilmekte, gelir vergisi tarifesi de aşağıdaki gibidir (OECD, 2007: 152-153):

<u>Gelir (€)</u>	<u>Ortalama Oran (%)</u>
10.000	0
25.000	23
51.000	33,5

Belçika'da; evli çiftlerde, her bir eşin mükellefiyeti ayrıdır. 2004 yılından beri, gelirin tüm unsurlarında ayrı vergileme uygulaması yürütülmektedir.

Uygulanan indirimin tabanı 6040 €'dur. Bu tutar ailenin durumuna göre değişiklik göstermektedir. Çocuk sayısı ile birlikte indirim tutarı artmakta, bir özür lü çocuk iki çocuk sayılmaktadır. Bir çocuk için 1280, iki çocuk için 3310, üç çocuk için 7410, dört çocuk için 11980 €, daha fazla sayıdaki çocuk için, çocuk başına 4570€ indirim uygulanmaktadır (OECD, 2007: 162-163). Burada indirim tutarının ayarlanması yoluyla, nüfusa etki edilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Ortalama ücretin 42.081 CAD olduğu Kanada'da da mükellefler ayrı ayrı vergilendirilmektedir. Bununla birlikte, vergi indirimleri ailenin durumuna göre değişiklik göstermektedir. Kişisel vergi indirimi tutarı 1440 CAD, 18 yaşın altındaki her çocuk için 300 CAD indirim sağlanmaktadır.

Asgari geçim indirimi, ödeme gücüne göre vergileme yapılabilmesi ve dolayısıyla vergilemede adalet ilkesi bakımından en önemli tekniklerden biridir. Asgari geçim indirimi, temelde bir kimsenin kendisinin ve ailesinin hayatını asgari düzeyde devam ettirebilecek gelirin fazlasının vergilendirilmesi gerektiği görüşüne dayanır. Bu görüşün doğru olmadığını savunanlar da olmakla birlikte, günümüz çağdaş ülkelerinin hemen hemen tamamında, farklı uygulama şekilleriyle de olsa, asgari geçim indirimi felsefesini yansıtan uygulamalar görmektediriz.

Bu bölümde bahsedildiği gibi, asgari geçim indirimi tutarını belirlemede kullanılan değişik yöntemler vardır. Ancak bu yöntemlerin hiçbirisi, herkes için geçerli olan bir tutarın belirlenmesini sağlayamamaktadır. Bununla birlikte, bu tutar tam olarak belirlenemediği için asgari geçimin uygulanmaması gibi bir durum söz konusu değildir. Bu çalışma açısından önemli olan bu tutar belirlenirken adalet ilkesi çerçevesinin dışına çıkacak uygulamalar yapılmamasıdır. Teoride durum böyleyken, uygulamada indirim tutarının belirlenmesinde, devletlerin gelir ihtiyacı önemli bir rol oynamaktadır.

Yukarıdaki ülke uygulamalarında da görüldüğü gibi, bu tutar belirlenirken, hem ülkenin gelir ihtiyacı, gelişmişlik düzeyi, devlet anlayışındaki farklılıklar gibi nedenlerden dolayı gelir vergisi ve asgari geçim indirimi uygulaması değişiklik arz etmektedir. Üçüncü bölümde, Türkiye uygulaması hakkında bilgi verilerek, dünya uygulamasıyla karşılaştırma yapma imkanı sağlanacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ UYGULAMASI VE VERGİLEMEDE ADALET İLKESİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Vergilendirme yetkisine sahip olan devlet, sosyal adaleti sağlayabilmek için, kendisinin ve ailesinin geçimini sağlayabilecek kısmın üzerinde kalan gelir üzerinden vergi almalıdır. Önceki bölümde de belirtildiği gibi, dikey adaleti sağlamada kullanılan tekniklerden biri olan asgari geçim indirimi, ödeme gücüne göre vergilemeyi sağlayan bir uygulamadır.

Gelir vergisi vergi ödeme gücünü dikkate alırken buna bağlı olarak asgari geçim indirimi uygulamasına da olanak sağlar. Diğer yandan vergide asgari geçim indirimine yer verilmesi, sadece bu verginin sosyal görüşe uygun olarak uygulanmasını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda dolaylı vergilerin sosyal hayata olan olumsuz etkilerini büyük ölçüde hafifletmeye ve gidermeye yardımcı olur (Maliye Bakanlığı Yayını, 1949: 154-155).

3.1. TÜRKİYE’DE ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ UYGULAMALARI

Türkiye’de asgari geçim indirimi uygulamasının en önemli hukuki dayanağı anayasadır. 1982 Anayasası’nın başlangıç bölümünde, “Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve

yetkisine doğuştan sahip olduğu” belirtilmiştir. 5. maddede ise Devletin temel amaç ve görevleri başlığı altında, “...kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.” ifadesi yer almaktadır.

Yine Anayasamızın 73. maddesinde; “... herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır.” hükmü yer almaktadır.

Yani devlet; vergilendirme sürecinde, kişilerin temel hak ve hürriyetlerini korumalıdır. Ayrıca sosyal amaçları ile mali amaçlarını birleştiren bir vergi sistemi kurmalı, özellikle dolaysız vergilerde mükelleflerin hayatlarını sürdürmeleri için gerekli olan geliri, asgari geçim indirim kapsamında ekonomik özgürlüğü sağlayacak şekilde vergi dışı tutmalıdır (Erdem, 2008: 8). Elbette bu indirim, bahsi geçen geliri sağlayamayan herkes için geçerli olmalıdır. Bugün uygulanan indirim yalnızca ücret geliri elde edenler için getirilmiş bir uygulamadır.

Türkiye’de asgari geçim indirimine ilişkin iki dönem söz konusudur. İlk dönem farklı isimlerle 1986 yılına kadar uygulanmış, daha sonra kaldırılarak yerine özel gider indirim uygulaması getirilmiştir. Aradan 22 yıl geçtikten sonra, 2008 yılı başından itibaren uygulanmak üzere asgari geçim indirim yeniden getirilmiştir. Şimdi bu dönemlerdeki uygulama esaslarına değinilecektir.

3.1.1. 1986 Yılından Önceki Uygulama

Ülkemizde de, 09.06.1949 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan 5421 sayılı Gelir Vergisi Kanunu’nda “en az geçim indirimi” adıyla bu uygulamaya yer verilmiştir. Bu Kanun’un 32. maddesinde yer alan “en az geçim indirimi”, asgari geçim indiriminden farklı olarak yalnızca ücret gelirlerine değil, tüm gelir unsurlarına yönelik bir düzenlemeydi.

5421 sayılı Kanun’un gerekçesindeki açıklamalarda “gerçek kişilerin vergi ödeme güçlerini tayin etmek ve bunların şahsi durumlarına ve medeni hallerine göre özel bir seviyeden aşağı gelirlerini vergiye tabi tutmamak için kanunda ‘en az geçim indirimi’ adı verilen özel bir istisna şekli uygulanmıştır” hükmü yer almıştır.

Asgari geçim indirimi Türkiye’de, 1980 değişikliklerinden önce “en az geçim indirimi” adı altında uygulanmış, 1981 takvim yılı başından itibaren ‘genel indirim’ adını almış, 3239 sayılı Kanun ile de 01.01.1986 tarihinden itibaren uygulamadan kaldırılmıştır.

1981 yılında uygulamaya konulan genel ve özel indirim tutarları 1985 yılı sonuna kadar hiç değiştirilmedi. Genel indirim bu dönemde mükellef için günde 20 TL, eş için 15 TL, çocuklar için de 5 TL olarak uygulandı. Özel indirim tutarı ise yine aynı dönemde ayda 4500 TL (günde 150 TL) idi. 1986’da ise aylık 6000 TL (günde 200 TL)’ye çıkartıldı. Özel indirim tutarları arttırılmış olsa da, genel indirim gibi o da hızla aşınmıştır. Zaten yüksek olmayan genel indirimin 1986 yılında tamamen kaldırılması ile gelir vergisinin temel özelliklerinden biri kaldırılmıştır (Şenatalar, Önder, Oyan, Seviğ: 60).

1980 yılına kadar önceki bölümde bahsedilen matrahtan indirim şeklinde uygulanmış olan indirim, bu tarihten itibaren vergiden indirim şeklinde uygulanmıştır. 980 sayılı Kanun² yapılan değişiklikle, yeni yapılan indirim tutarlarındaki artışın neden olacağı gelir kaybını önlemek için, matrahtan indirim sistemi yerine, vergiden indirim sistemi getirilmiştir (Kızılot, 1996: 457). Ancak bu yöntem mükelleflerin aleyhine olan bir yöntemdir. Çünkü matrahtan indirim yönteminde, artan oranlı tarifenin alt dilimlerinden vergilendirilerek daha düşük oranlara tabiyken, vergiden indirim yönteminde indirim tutarına isabet eden düşük miktartlı vergi toplam vergiden indirilmektedir. Neticede vergiden indirim yönteminde mükellefler daha çok vergi ödemektedirler.

Uygulandığı ilk yıllarda genel indirim tutarlarının gerçeğe yakın belirlenmesi sayesinde oldukça yararlı olan bu uygulama, zamanla indirim tutarlarının aşınması ve sembolik miktarlarda kalması sonucu önemini giderek yitirmiştir. Yani ülkemizde genel indirim, yasal vergi oranını sıfırlayacak düzeye çıkamamıştır (Şener, 1990: 66-86). Aşağıdaki tablo, genel indirimdeki aşınmayı göstermektedir. O dönemki genel indirim tutarı nominal olarak aynı kalırken, reel olarak ciddi ölçüde değer kaybetmiştir.

Tablo 5. Genel İndirimdeki Aşınma

Yıllar	Nominal Genel İndirim	Reel Genel İndirim	R.G.İ. Endeksi
1981	16.200	16.200	100
1982	16.200	12.717	78.5
1983	16.200	9.934	61.3
1984	16.200	6.632	40.9

² 30.12.1967 tarih ve 12790 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

1985	16.200	4.597	28.4
------	--------	-------	------

Kaynak: Burhan Şenatalar, İzzettin Önder, Oğuz Oyan ve Veysi Seviğ, Türkiye’de 1980 Sonrası Vergi Politikası, TÜSES Yayınları, s. 61.

O dönemki siyasi otorite indirim uygulamasını güncelleyip düzenlemek yerine, tamamen kaldırma yoluna gitmiştir ve 1986’dan itibaren tamamen uygulamadan kaldırılmıştır (Taş, 2000: 275-300). Ancak yapılması gereken şey, genel indirim tutarları her ne kadar sembolik düzeye inmiş olsa da, müesseseyi kaldırmak yerine tutarları güncellemek olmalıydı (Akdoğan (b), 1996: 140).

3.1.2. Günümüzde Asgari Geçim İndirimi Uygulaması

Mevcut asgari geçim indirimi düzenlemesi öncelikle 5588 sayılı Kanunla³ yasalaşmış olmakla birlikte, Cumhurbaşkanlığı tarafından bazı maddelerinin tekrar görüşülmek üzere TBMM’ye iade edilmesi sonucu, aynı içerikle 04.04.2007 tarih ve 26483 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 5615 sayılı Kanunla kabul edilerek, vergi sistemimize girmiştir.

1.3.2007 Tarihli ve 5588 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un Tasarı Özeti’nde; “Tasarıyla ‘ücretlilerde vergi indirimi’ sistemi kaldırılarak ‘asgari geçim indirimi’ sistemi getirilmektedir...” denilmiş ve asgari geçim indiriminin ücretlilerde vergi indirimi sisteminin yerine getirildiği vurgulanmıştır.

28.03.2007’de kabul edilen 5615 sayılı “Gelir Vergisi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”un ikinci maddesi şöyledir:

³ 5588 sayılı “Gelir Vergisi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” 01.03.2007 tarihinde TBMM’de kabul edilmiş, 05.03.2007 tarihinde Cumhurbaşkanlığı’na gönderilmiş, 19.03.2007 tarihinde de TBMM’ye iade edilmiştir.

MADDE 2- 193 sayılı Kanun'un mülga 32.maddesi, başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde yeniden düzenlenmiştir.

“Asgarî geçim indirimi

MADDE 32- Ücretin gerçek usûlde vergilendirilmesinde asgarî geçim indirimi uygulanır.

Asgarî geçim indirimi; ücretin elde edildiği takvim yılı başında geçerli olan ve sanayi kesiminde çalışan 16 yaşından büyük işçiler için uygulanan asgarî ücretin yıllık brüt tutarının; mükellefin kendisi için % 50'si, çalışmayan ve herhangi bir geliri olmayan eşi için % 10'u, çocukların her biri için ayrı ayrı olmak üzere; ilk iki çocuk için % 7,5 diğer çocuklar için % 5'idir. Gelirin kısmî döneme ait olması halinde, ay kesirleri tam ay sayılmak suretiyle bu süreye isabet eden indirim tutarları esas alınır. Asgarî geçim indirimi, bu fıkraya göre belirlenen tutar ile 103 üncü maddedeki gelir vergisi tarifesinin birinci gelir dilimine uygulanan oranın çarpılmasıyla bulunan tutarın, hesaplanan vergiden mahsup edilmesi suretiyle uygulanır. Mahsup edilecek kısmın fazla olması halinde iade yapılmaz.

İndirimin uygulamasında “çocuk” tabiri, mükellefle birlikte oturan veya mükellef tarafından bakılan (nafaka verilenler, evlat edinilenler ile ana veya babasını kaybetmiş torunlardan mükellefle birlikte oturanlar dâhil) 18 yaşını veya tahsilde olup 25 yaşını doldurmamış çocukları, “eş” tabiri ise, aralarında yasal evlilik bağı bulunan kişileri ifade eder.

İndirim tutarının tespitinde mükellefin, gelirin elde edildiği tarihteki medenî hali ve aile durumu esas alınır. İndirim, yukarıdaki oranlara göre hesaplanan tutarları aşmamak kaydıyla, ücret geliri elde eden aile fertlerinden her biri için ayrı ayrı, çocuklar için eşlerden yalnızca birisinin gelirine uygulanır. Boşananlar için indirim tutarının hesabında, nafakasını sağladıkları çocuk sayısı dikkate alınır.

Bakanlar Kurulu, indirim konusu yapılacak toplam tutarın asgarî ücretin yıllık brüt tutarını aşmaması şartıyla ikinci fıkrada belirtilen asgarî geçim indirimi oranlarını artırmaya veya kanunî oranına kadar indirmeye yetkilidir.

Asgarî geçim indiriminin uygulama dönemleri ve mahsup şekli ile diğer hususlara ilişkin usûl ve esaslar Maliye Bakanlığınca belirlenir.”

Maddeyle ilgili en önemli hususlardan biri, asgari geçim indiriminin yalnızca ücret geliri elde edenler için uygulanmasıdır. Ancak, asgari geçim indirimi uygulamasının kapsamını daraltan bu durum, indirimin uygulanış amacını tam olarak yansıtmamaktadır. Adalet ilkesi bakımından, indirimin uygulanacağı gelir unsurlarının kapsamı genişletilmelidir.

Maddeyle ilgili önemli diğer bir husus da, asgari geçim indirimi uygulamasında kullanılacak olan vergiden indirim yöntemidir. Bu yöntem uygulamasında mükellefler açısından indirimin olumlu etkisi, matrahtan indirim yöntemine nazaran daha az olmaktadır.

Kanun gerekçesine bakıldığında asgari geçim indirimiyle ilgili şu açıklama görülmektedir (<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1346m.htm>):

Vergilendirmede önemli kuramlardan biri olan “ayırma kuramı” sisteme dahil edilmekte ve belge düzeni konusundaki katkılarına rağmen zamanla etkinliğini kaybeden, yaygın kötüye kullanımlar nedeniyle belge düzenini olumsuz etkilemeye başlayan ve uluslararası vergi yükü hesaplamalarında standart bir indirim kabul edilmediği için ülkemizde istihdam üzerindeki vergi yükünün daha fazla görünmesinin nedenlerinden biri olan “ücretlilerde vergi indirimi” sistemi kaldırılmaktadır. Bunun yerine, Avrupa Birliği müktesebatı ile uyumlu ve çağdaş vergi kanunlarının çoğunda yer alan ve mükellefin medenî halini de vergileme yönünden dikkate alan “asgarî geçim indirimi” sistemi getirilmektedir. Bu

sistemle asgarî ücret ile bağlantı kurularak mükellefin kendisi, çalışmayan ve herhangi bir geliri olmayan eşi ile bakmakla yükümlü olduğu çocukları için standart bir indirim getirilmektedir. Böylece, vergi sisteminin prensiplerine de uygun bir düzenleme yapılmak suretiyle, özellikle düşük gelirliler üzerindeki vergi yükü kısmen de olsa azaltılmış ve gelir dağılımının daha adil olmasına katkıda bulunmaktadır.

Vergi iadesi Türkiye’de ilk kez 08.08.1984 tarih ve 18306 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak kabul edilmiş ve 01.01.1985 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 4842 sayılı Kanun ile GVK’nın mükerrer 121. maddesinde değişiklik yapılarak giyim, gıda, eğitim, sağlık ve kira giderlerinin ücret gelirlerinden indirilmesine yönelik özel gider indirimi uygulamasına geçilmiştir. 5615 sayılı Kanun ile de uygulamadan kaldırılmıştır.

Gerekçede belirtilen nedenlerle vergi indirimi uygulamasının kaldırılması doğru değildir. Bunun yerine kötüye kullanımların tespit edilmesi ve denetlenmesi yoluna gidilebilir. Kayıtdışının oldukça yüksek olduğu bir ekonomide, belge düzenine açık katkı sağlayan bu uygulamanın daha etkin kullanımı sağlanabilir. Plan Bütçe Komisyonu Raporu’nda da, bu durum şöyle belirtilmiştir: “*Vergi iadesi sisteminin belge düzeninin sağlanması amacıyla getirildiği, ancak zamanla amacından büyük ölçüde uzaklaştığı, bununla birlikte, belge düzenini yerleştirecek yeni bir yöntem bulunmadan vergi iadesi sisteminin kaldırılmasının doğru olmayacağı...*” belirtilmiştir. Vergi iadesi sistemi kaldırılırken yerine herhangi bir “otokontrol müessesesi” getirilmemektedir.

Özel gider indirimi uygulaması, kayıtdışılığı engellemek amaçlı ve otokontrol mekanizmasına dayalı bir sistemdir (Sonsuzoğlu, 2008: 30). Daha düzenleme yasalaşmadan, “vergi iadesinin kalkacağı” haberleriyle, fiş ve fatura alımı azalmış ve KDV geliri azalmıştır Ocak 2007’de 1.743 milyon YTL olan

KDV geliri, Şubat 2007'de 146 milyon YTL'ye düşmüştür. Şubat 2006'da bu rakam 717 milyon YTL idi (Kızılot, 2007 <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=6207636&yazarid=82>).

Diğer bir nokta da, 2007'de ödenen vergi iadesi 2006 yılına ilişkindir. Asgari geçim indirimi uygulaması ise 2008 yılında başlayacaktır. Bu durumda 2007 yılında ücretliler mağdur olmaktadır. Daha adil bir uygulama için, asgari geçim indiriminin 2007 yılı başından itibaren yürürlüğe konulması gerekirdi.

Türkiye'de 2008'den itibaren uygulanmakta olan asgari geçim indiriminde, işverene örtülü bir vergi avantajı sağlanmaktadır. Çünkü işverenin ödediği ücrete bağlı olarak ödediği vergi yükü düşmektedir. Ayrıca özel sektörde işçi ve işveren net ücret üzerinden anlaşma yapmaktadır. Yani uygulama sonrasında da ücretli aynı net ücreti almaya devam etmekte, asgari geçim indirimi ücreti etkilememektedir. Bu durumda işveren aynı brüt ücretten asgari geçim indirimini düşerek avantaj sağlamaktadır. Oysa yürürlükten kaldırılan özel gider indiriminde ücretli çalışana doğrudan gelir olarak katkı yapılmaktaydı. Uygulama bu yönleriyle vergi adaletine aykırı düşmektedir (Sonsuzoğlu (b), 2008: 31).

Vergi indiriminin kaldırılarak yerine asgari geçim indiriminin getirildiği söylemi yanıltıcıdır. Çünkü asgari geçim indirimi adı altında yer alan uygulama nitelik olarak ayırma ilkesi olup, ücret gelirlerine sağlanan bir özel indirimdir. Halbuki asgari geçim indiriminin tüm gelir unsurlarını kapsamaması gerekir (Sonsuzoğlu, 2008: 30).

Asgari geçim indirimi hesaplamasında kişinin geliri dikkate alınmamaktadır. Vergi iade sisteminde ise yüksek gelir elde eden mükelleflerin alabileceği iade miktarı yeni uygulamaya nazaran çok daha yüksekti.

Gerekçede “ücretlilerde vergi indirimi” sisteminin kaldırılmasının nedeni olarak; kötüye kullanımlar ve vergi yükü hesaplamalarında uluslararası hesaplamalarda vergi yükünün fazla görünmesi gösterilmiştir. Aşağıdaki tabloda ücretliler üzerindeki vergi yükü rakamları verilmektedir.

Tablo 6. Bazı OECD Ülkelerinde Gelir Vergisi ve Sosyal Güvenlik Payları Toplamı (Emek maliyetinin yüzdesi olarak, 2007)

Ülkeler	Toplam Vergi Takozu	Gelir Vergisi	Sosyal Güvenlik Payları		Emek Maliyeti (\$)
			İşçi	İşveren	
Almanya	52.2	18.4	17.4	16.4	59526
Belçika	55.5	21.5	10.7	23.3	57141
Avusturya	48.5	12.0	14.0	22.6	56630
Birleşik Krallık(UK)	34.1	16.0	8.4	9.7	56612
Lüksemburg	37.5	13.0	12.6	11.9	54000
Fransa	49.2	9.9	9.6	29.6	50260
İsviçre	29.6	9.7	10.0	10.0	48489
Japonya	29.3	7.2	10.6	11.4	46916
Kore	19.6	4.2	6.7	8.7	46604

ABD	30.0	15.7	7.1	7.2	44347
Yunanistan	42.3	7.9	12.5	21.9	44304
Avustralya	27.7	22.1	0	5.7	42579
Kanada	31.3	14.4	6.6	10.4	38627
İtalya	45.9	14.4	7.2	24.3	36692
İspanya	38.9	10.8	4.9	23.2	36329
Yeni Zelanda	21.5	21.5	0	0	29037
Portekiz	37.4	9.3	8.9	19.2	27453
Macaristan	54.4	16.1	12.6	25.7	21552
Polonya	42.8	5.4	20.5	17.0	19847
Meksika	15.3	3.4	1.3	10.6	11766
TÜRKİYE	42.7	12.6	12.3	17.7	20182

* Tabloda ortalama ücret olarak bekar ve çocuksuz bir bireyin gelir düzeyi esas alınmıştır.

Kaynak: Taxing Wages 2006-2007 Special Feature: Tax Reforms and Tax Burdens, OECD 2007 Edition, s. 15.

Tabloda bazı OECD ülkelerinin ve Türkiye'nin istihdam üzerindeki vergi yükü rakamları ve bunun bileşimi görülmektedir. Toplam emek maliyetinin yüzdesi olarak verilen rakamlarda, 2007 yılında istihdam üzerindeki toplam vergi yükünün (vergi takozu) %42,7 olduğu, bunun %12,6'sının gelir vergisi olduğu görülmektedir. Sosyal güvenlikle ilgili olarak ise işçi payının %12,3, işveren

payının ise %17,7 düzeyinde olduğu görülmektedir. Bu oranlar OECD ortalamasının üzerindedir. Bu durum firmalar açısından önemli bir maliyet unsuru olmakla birlikte, kayıtdışı ekonomiyi ve kayıtdışı istihdamı arttırıcı bir etkisi de vardır.

Yine Plan Bütçe Komisyonu Raporu'nda⁴; Hükümet adına yapılan açıklamalarda;

- *Tasarının vergi adaletini sağlamak, vergi tabanını genişletmek ve vergi konusundaki uluslararası gelişmeleri ülkemiz vergi sistemine uyarlamak amacıyla hazırlandığı,*

- *Vergilendirmede emek geliri üzerinden alınan vergilerin sermaye geliri üzerinden alınan vergilere göre daha düşük tutulmasının sosyal devlet anlayışının bir gereği olduğu, Tasarıyla bu düşüncenin bir uzantısı olarak ücretlilerin ücret gelirlerinin vergilendirilmesinde asgari geçim indirimi müessesesinin getirildiği, buna paralel olarak vergi iadesi uygulamasının kaldırılmasının öngörüldüğü,*

- *Asgari geçim indirimi ile asgari ücretin hemen hemen yarısının vergi dışı bırakıldığı, evli ve dört çocuklu bir asgari ücretlinin ücretinin ise tamamının vergi dışı tutulduğu...* belirtilmiştir.

Yapılan açıklamalarda vergi adaletinin sağlanmasından, vergi tabanının genişletilmesinden ve uluslararası gelişmelere entegrasyondan bahsedilmekte, ancak asgari geçim indirimi düzenlemesine bakıldığında, düzenlemenin bu amaçları gerçekleştirmekten uzak olduğu görülmektedir. Belirlenen tutar asgari geçimi sağlamaya yetecek ölçüde değildir. İkinci bölümde belirtilen yabancı ülke uygulamalarıyla kıyaslandığında da Türkiye'deki asgari geçim indirimi tutarı çok düşük kalmaktadır.

⁴ <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1346m.htm>

Asgari geçim indirimi uygulamasıyla ilgili önemli noktalar aşağıdaki gibidir:

Asgari geçim indirimi uygulaması, 2008 yılından itibaren elde edilecek ücret gelirlerine uygulanmak üzere, 01.01.2008 tarihinden itibaren yürürlüğe girecektir. Ücretin gerçek usulde vergilendirilmesinde bu indirim uygulanabilecektir.

Asgari geçim indirimi, ücretin elde edildiği takvim yılı başında belirlenen 16 yaşından büyük işçiler için uygulanan asgari ücretin yıllık brüt tutarına;

- Mükellefin kendisi için %50'si,
- Çalışmayan ve herhangi bir geliri olmayan eşi için %10'u,
- Çocukların her biri için ayrı ayrı olmak üzere ilk iki ocuk için % 7,5'i,
- Diğer ocuklar için % 5'i,

olmak üzere ücretlinin Şahsi ve medeni durumu dikkate alınarak hesaplanan indirim oranlarının uygulanması sonucu bulunacak tutarın, Gelir Vergisi Kanunu'nun 103. maddesinde yer alan Gelir Vergisi tarifesinin birinci gelir dilimine uygulanan oranla çarpılması sonucu bulunacak indirim tutarının 1/12'sinin aylık olarak hesaplanan gelir vergisinden mahsup edilmesi yoluyla bulunacaktır.

$$\text{A.G.İ. Yıllık Tutarı} = (\text{Asgari cretin Yıllık Brüt Tutarı} \times \text{A.G.İ. Oranı}) \times \%15$$

Aylık cret ödemesi yapılması durumunda, hesaplanan yıllık tutar 12'ye bölünür ve bir ay içerisinde yararlanılabilecek asgari geçim indirimi tutarı, bulunan bu rakamı geçemeyecektir.

Asgari geçim indirim tutarının, ücretlinin aylık hesaplanan vergisinden fazla olması durumunda, fazlası dikkate alınmayacaktır. Bu indirimden ücret gelirlerini yıllık beyanname ile bildirenler de yararlanabilecektir.

Ücretliler medeni durumlarını, ocuk sayılarını, eşinin iş ve gelir durumunu işverenlerine bildireceklerdir. Durumlarında herhangi bir değişlik olanlar, bu değişlikleri işverene bir ay içinde bildireceklerdir. Asgari geçim indirimini etkileyen değişlikler, söz konusu değişikliğin işverene bildirildiği tarihten itibaren uygulanacaktır. Eşlerin her ikisinin de ücretli olması halinde, ocuk(lar) yalnızca sosyal güvenlik yönünden hangi eşe tabiyse o eşin bildirimine dahil edilecektir. Eşin çalışmadığı ve herhangi bir gelirinin olmadığına ilişkin olarak (aksi tespit edilmediği sürece) cretlinin beyanı yeterli olacaktır (265 Seri No’lu Gelir Vergisi Genel Tebliği).

Sadece cret geliri elde eden eş, “alışmayan ve herhangi bir geliri olmayan eş” olarak değerlendirilmeyecektir. Bunun dışındakiler ise çalışmayan ve herhangi bir geliri olmayan eş kapsamında değerlendirilecek olup, özellikle emekli maaşı alanlar da çalışmayan ve herhangi bir geliri olmayan eş olarak kabul edilecektir (265 Seri No’lu Gelir Vergisi Genel Tebliği).

Sistemin uygulanmasında “ocuk” tabiri; mükellefle birlikte oturan veya mükellef tarafından bakılan, 18 yaşını doldurmamış veya tahsiline devam eden 25 yaşını doldurmamış çocukların anlaşılması gerekir. Buna göre; ücretliler 18 yaşını doldurmuş ancak tahsilde olmayan ve kendileri tarafından bakılan çocukları için asgari geçim indiriminden faydalanamayacaklardır.

“Eş” tabirinden ise, aralarında yasal evlilik bağı bulunan kişilerin anlaşılması gerekmektedir. Ayrıca GVK’nın 32. maddesine göre; indirim tutarının tespitinde mükellefin, gelirin elde edildiği tarihteki medenî hali ve aile durumu

esas alınacaktır. İndirim, hesaplanan tutarları aşmamak kaydıyla, ücret geliri elde eden aile fertlerinden her biri için ayrı ayrı, çocuklar için eşlerden yalnızca birisinin gelirine uygulanacaktır ve boşananlar için de indirim tutarının hesabında, nafakasını sağladıkları çocuk sayısı dikkate alınacaktır.

Ücretliler medeni durum ve çocuk sayısı hakkındaki bildirimlerini, en yüksek ücret geliri elde ettikleri işverene vereceklerdir. En yüksek ücretin hangi işverenden alınacağına belli olmaması halinde, indirimden yararlanacağı işvereni ücretli kendisi belirleyecektir.

Şahsi, medeni haller veya aile durumu hakkında gerçeğe aykırı beyanda bulunanlar veya benzer yollarla verginin eksik tahakkuk ettirilmesine veya haksız yere geri verilmesine sebep olmak vergi ziyai hükmündedir. Verginin sonradan tahakkuk ettirilmesi veya tamamlanması veyahut haksız iadenin geri alınması ceza uygulamasına engel teşkil etmez (213 No'lu Vergi Usul Kanunu, md. 341).

Buna göre, işverenler tarafından hizmet erbabının ücret gelirlerinden kesilen gelir vergisinden mahsup edilen asgari geçim indirimi tutarı, o ayki ücretle birlikte ücretliye nakden ödenmelidir. Aksi takdirde, ücretliye ödenmeyen asgari geçim indirimi, işverenler tarafından haksız yere yapılan bir mahsup işlemi niteliği taşıyacak ve tevkif edilen tutar muhtasar beyanname ile eksik beyan edilmiş olacaktır. Bu vergiler için işverenler hakkında cezalı tarhiyat yapılacaktır (265 Seri No'lu Gelir Vergisi Genel Tebliği).

Aşağıda asgari geçim indiriminin hesaplanması ile ilgili iki örnek verilmiştir:

Örnek1 : Bekar bir mükellef için;

2008 yılı için geçerli yıllık brüt asgari ücret tutarı: 7.300,80 YTL.

$$(608,40 \times 12 = 7300,80)$$

Bekar bir mükellef olduğu için yalnızca kendisi için uygulanacak oran

% 50 olacaktır. Yani, asgari geçim indirim matrahı $7.300,80 \times 0,50 = 3.650,40$ YTL. olacaktır. Yıllık asgari geçim indiriminin yıllık tutarını bulmak için, GVK 103. maddedeki ilk oran olan % 15 uygulandığında; $3.650,40 \times 0,15 = 547,56$ YTL bulunur. Bunu aylık olarak ifade edecek olursak $(547,56 / 12)$ 45,63 YTL'lik kısım ücretinden hesaplanan gelir vergisinden mahsup edilecektir.

Örnek 2 : Evli ve eşinin herhangi bir geliri bulunmayan, ayrıca 12 ve 15 yaşında iki çocuğu olan bir mükellefin asgari geçim indirimi tutarı aşağıdaki gibi hesaplanır:

2008 yılı için geçerli yıllık brüt asgari ücret tutarı: 7.300,80 YTL.

$$(608,40 \times 12 = 7300,80)$$

Mükellefin kendisi için % 50, geliri olmayan-çalışmayan eş için %10, birinci çocuk için % 7,5 ve ikinci çocuk için % 7,5 (toplam % 75) , asgari geçim indirimi oranı uygulanacaktır. Yani asgari geçim indirimi için matrah;

$$7.300,80 \times 0,75 = 5.475,60 \text{ YTL olacaktır.}$$

Yıllık asgari geçim indirimi tutarı 821,34 YTL, aylık asgari geçim indirimi tutarı ise 68,44 YTL olarak hesaplanır.

Hesaplamalardan da görüldüğü gibi; bekar bir mükellefle, evli ve iki çocuğu olan bir mükellef arasında aylık sadece 22,81 YTL'lik bir fark

oluşmaktadır. Asgari geçim indiriminin kişisel ve ailevi özellikleri dikkate alındığını belirtmekle birlikte, Türkiye uygulamasında bu tutarın gereken işlevi yerine getirdiğini söylemek mümkün değildir.

3.2. ASGARI GEÇİM İNDİRİMİ VE ASGARI ÜCRET

Asgari ücret, hizmet sözleşmesiyle çalışan işçiye, sosyal olarak uygun bir yaşam biçimini asgari düzeyde sağlamaya yetecek olan ve işçinin çalıştırılabileceği en düşük ücret düzeyini gösteren sosyal karakterli bir ücrettir. Asgari ücret tespit edilirken işçiler için sosyal bakımdan uygun bir yaşam seviyesi sağlanmaya çalışılırken, aynı zamanda bu ücretin ülke ve işletme ekonomileri tarafından da ödenebilir olması gözetilir.

Asgari geçim indirimi, bütün gelir unsurları ile kişinin kendisinin ve ailesinin yaşamını asgari düzeyde sağlayacak gelirin vergi konusu olmaması anlamına gelirken; asgari ücret, istihdam edilen işçi kesimine sosyal bakımdan uygun bir yaşama biçimini asgari düzeyde sağlayacak bir ücretin yasal olarak garanti edilmesidir. İşçi olarak çalışan bir kişinin “en az bir gelire malik olma hakkı” anlamındaki asgari ücret ile, kişiler, devletten maddi içeriği olan bir edimin yerine getirilmesini isteme olanağı bulurken, bütün gelir çeşitleri ile uygulanabilecek olan asgari geçim indirimi bir gelir garantisi özelliği taşımamaktadır. Yani asgari geçim düzeyine karşılık gelecek bir geliri elde edemeyenler için bu müessese ile söz konusu gelir garanti edilmiş olmamaktadır (Saraç, 2006: 65).

Asgari ücretin vergi dışı bırakılması çok uzun süredir tartışılan bir konudur. Sosyal yönü ağırlıklı olan sonuç, asgari ücretin vergi dışı tutulmasıdır. Çünkü, asgari ücret işçinin geçinmesi için yapacağı temel ihtiyaçlar çerçevesinde asgari bir tutardır ve vergi alınması işçinin gelirini bu asgari tutarın altına

düşürmemesi gerekir. Ancak özellikle gelişmekte olan ülkelerde, belirlenen ideal asgari geçim tutarları, bu ülkeler için verginin verimini büyük ölçüde düşürebilir. Vergi mükelleflerinin sosyolojik ve demografik yapısını en iyi gözetecek bir asgari geçim indirimi uygulaması ancak nispeten gelişmiş ülkelerde uygulanabilir (Saraç, 2006: 66).

Asgari geçim indiriminin hesaplanmasında, 5615 sayılı Kanun'a göre; "...ücretin elde edildiği takvim yılı başında geçerli olan ve sanayi kesiminde çalışan 16 yaşından büyük işçiler için uygulanan asgari ücretin yıllık brüt tutarı"nın esas alınacağı belirtilmiştir. 265 sayılı Gelir Vergisi Genel Tebliği'nde de, "asgari geçim indiriminin yıllık tutarı, her ücretli için asgari ücret üzerinden hesaplanan yıllık vergi tutarını aşmayacak ve yılı içerisinde asgari ücret tutarında meydana gelen değişiklikler, asgari geçim indirimi uygulamasında dikkate alınmayacaktır" olarak belirtilmektedir.

Yani buna göre, 2008 yılı ikinci yarısı için (01.07.08-31.12.08) belirlenen asgari ücret tutarı olan 638,70 YTL, asgari geçim indirimi hesaplamalarında kullanılmayacaktır. Dönem başında belirlenmiş olan tutar (608,40 YTL) tüm yıl için uygulanacak, asgari ücretteki değişiklikler asgari geçim indirimi hesabında dikkate alınmayacaktır. Ancak bu uygulamanın bazı sakıncaları vardır. İndirim tutarında yıl içinde hiç değişiklik yapılmaması, bu tutarın aşınmasına yol açabilir. Yıl içinde yüksek enflasyon görülmesi durumunda tutar amacına hizmet edemeyecek bir hal alarak aşınacaktır⁵. Bunu önlemek için yılın ikinci yarısında değişen asgari ücret tutarı hesaplamalarda kullanılabilir. Bir başka önlem de, enflasyonun belli bir oranı aşması halinde asgari geçim indirimi tutarının güncellenmesi yönünde bir düzenleme getirilmesi olabilir.

⁵ Örneğin TÜFE oranları 1994 yılında % 125.5, 1995'te % 76, 1996'da %79.8, 1997'de %99.1 olarak gerçekleşmiştir.

Asgari geçim indiriminin hesaplanmasında asgari ücretin kullanılmasının bir diğer sakıncası da, asgari ücretin her yıl belirlenmesi ile ilgili çalışmalardır. Bu tutarın tespiti uzun çalışmalar gerektirmekte ve bazen asgari ücret tespit komisyonun toplanmasında sorunlar çıkabilmektedir. Örneğin 1995 yılında komisyon toplanamamış ve ücretli kesim bu durumdan mağdur olmuştur. Ayrıca komisyon kararları üzerinde baskı gruplarının etkisi de göz ardı edilemez boyuttadır. Asgari geçim indiriminin mevzuattaki yeri de, Bakanlar Kurulu'nun oldukça sınırlı bir düzenleme yapabileceği şekilde düzenlenmelidir (Saraç, 2006: 139).

Türkiye'de asgari ücret, en az geçim düzeyinin oldukça altındadır. Sosyal devlet anlayışına göre, asgari ücretin vergi dışı kalması gereklidir. Çünkü bu kısım insanın insanca yaşaması için gerekli tutardır ve vergi alınmaması gerekir. Bu gelirin vergilendirilmesi ölçölülük ilkesine de aykırıdır (Sonsuzoğlu(b), 2008: 32).

3.3. GENEL DEğERLENDİRME

Son yıllarda, ülkelerin kamu kesimi harcamalarında önemli artışlar gözlenmektedir. Bu harcamaların artışının ülkeden ülkeye değişen pek çok nedeni vardır. Artan harcamaları finanse edebilmek için vergilerin arttırılması yoluna gidilmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, yönetimler tahsili daha kolay olan vergileri arttırma yoluna gitmektedir. Dolaylı vergilerin ve stopaj yoluyla alındığı için ücretlilerden alınan vergi ve sosyal güvenlik paylarının artışı dikkat çekmektedir. Bu uygulamalar vergilemede adalet ilkesini bozucu nitelik taşımaktadır. Bir vergi sisteminde, ödeme gücünü dikkate almayan vergi anlayışı arttıkça, vergilemede adaletten uzaklaşılmaktadır.

Bireylerin ödeme gücünün tespitinde kullanılan en önemli araçların başında asgari geçim indirimi gelmektedir. Yani asgari geçim indirimi vergi adaletinin sağlanabilmesi için vazgeçilmez bir mali araçtır. Pek çok gelişmiş ülkenin vergi sisteminde asgari geçim indirimi uygulamasının yer aldığı gözlenmektedir.

Türkiye’de asgari geçim indirimi gelir vergisi uygulamasıyla birlikte vergi sistemimize girmiş, 1986 yılına kadar da uygulanmıştır. 1986 yılına kadarki uygulamada indirim tutarları zamanın şartlarına göre güncellenmediğinden uygulama amacından uzaklaşmıştır ve 1986’dan itibaren tamamen uygulamadan kaldırılmıştır.

2007 yılından itibaren ücretlilerde özel gider indiriminin kaldırılmasıyla birlikte yeniden gündeme gelen asgari geçim indirimi, 2008 yılı başından itibaren yeniden uygulanmaya başlamıştır. Asgari geçim indirimini vergi sistemimize sokan Kanun’un gerekçesinde, özel gider indirimi uygulamasının sakıncaları sayılmış ve bu sistemin kaldırılarak yerine asgari geçim indiriminin getirildiği ifadesi yer almıştır.

Ücretlilerde özel gider indiriminin kaldırılarak yerine asgari geçim indiriminin getirilmesi ifadesi doğru değildir. Çünkü her iki uygulama nitelik ve nicelik olarak birbirinden farklıdır. Özel gider indirimi uygulamasında, hesaplamalarda kişinin elde ettiği gelir hesaba katılmaktayken, asgari geçim indirimi uygulamasında kişinin geliri hesaplamalarda dikkate alınmamaktadır. Bu uygulama adalet ilkesiyle de çelişmektedir.

Özel gider indiriminin kaldırılmasına gerekçe olarak kötüye kullanımlar ve uluslararası hesaplamalarda vergi yükünün fazla görünmesi gösterilmiştir. Gerçekten, Türkiye’de ücretliler üzerindeki toplam vergi yükü OECD

ortalamasının üzerindedir. Bu durum kayıtdışı ekonomiyi ve kayıtdışı istihdamı arttırmaktadır. Asgari geçim indirimi tutarı doğru belirlenirse ve uygulanırsa bu etki azalacaktır. Vergi adaleti açısından belge düzenine katkı sağlayan özel gider indirimi, asgari geçim indirimi ile birlikte uygulanmalıdır.

Asgari geçim indirimi tutarının doğru belirlenmesi, sistemin işleyişi açısından çok önemlidir. Çünkü vergi dışı bırakılacak tutar ve dolayısıyla asgari geçim indiriminden faydalanacak kişi sayısı belirlenecektir. Tespit edilecek tutar ülkenin mali durumuna ve ekonomik konjoktüre uyum sağlamalıdır. 2008 yılı başından beri uygulanmakta olan asgari geçim indiriminde tutar asgari ücrete göre belirlenmektedir. Tutarın hesaplanmasında subjektif unsurların dikkate alınması sistemin olumlu bir yanıyken, hesaplamalarda asgari ücretin kullanılması sistemin olumsuz bir yanısıdır. Asgari ücret tutarının kendisi tartışmalıyken, asgari geçim indirimi hesaplamasında kullanılması doğru değildir.

Uygulanmakta olan düzenlemeye göre, dönem başı için belirlenen asgari ücret tutarı tüm yıl için yapılacak hesaplamalarda kullanılacaktır. Bu durum özellikle enflasyonist dönemlerde asgari geçim indirimi tutarının aşınmasına neden olacaktır. Ayrıca, bazen asgari ücret tutarının belirlenmesinde sorunlar ortaya çıkmaktadır. Vergi adaleti açısından, asgari geçim indirimi tutarının belirlenmesinde subjektif unsurlar dikkate alınmalıdır; bununla birlikte tutar, günün şartlarına uyum sağlayabilecek şekilde belirlenmelidir.

Ülkemizde uygulanmakta olan asgari geçim indirimine göre, asgari geçim indiriminden yalnızca ücret geliri elde edenler faydalanmaktadır. Diğer gelir unsurlarına bu indirim uygulanmamaktadır. Dünya uygulamalarına bakıldığında, genellikle, gelir unsurları yönünden bir ayırım yapılmadığı görülmektedir. Yani, bireylerin gelirinin miktarına bakılmakta, gelirin hangi gelir unsuruna dahil olduğuna bakılmamaktadır. Asgari geçim indirimi bu şekliyle ayırma ilkesinin bir uygulaması niteliği göstermektedir. Vergilemede adaletin sağlanabilmesi

bakımından, asgari geçim indiriminin uygulanabileceği unsurların kapsamının genişletilmesi gerekmektedir.

Asgari geçim indiriminin uygulanmasında farklı yöntemler bulunmaktadır. Bu yöntemlerden vergi adaletine en uygun olan yöntem matrahtan indirim yöntemidir. Matrahtan indirim yönteminde, kişinin ödeyeceği vergi hesaplanırken asgari geçim indirimi dikkate alınmakta, böylece düşük gelirli mükellefler gelir vergisinin artan oranlı tarifesinden daha az etkilenmektedir. Yani bu yöntem düşük gelirli mükellefler için daha avantajlıdır. Mevcut asgari geçim indirimi uygulamasında ise matrahtan indirim yöntemi değil, vergiden indirim yöntemi benimsenmiştir. Bu yöntemde mükellef daha fazla vergi ödemekte, dolayısıyla devlet daha fazla gelir elde etmektedir. Ancak matrahtan indirim yöntemi, vergi indirim yöntemine göre, adalet ilkesi açısından daha uygundur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Mevcut durumdan çok, “olması gereken” durumu hedefleyen normatif nitelikli vergileme ilkeleri, zaman içinde değişmekle birlikte, bir vergi sisteminin etkinliğini ölçen kurallar bütünüdür. Bu ilkeler farklı yazarlar tarafından farklı tasniflere tabi tutulmuştur. Bununla birlikte, her yazar bu ilkeler içinde adalet ilkesine ayrı bir önem vermiştir.

Üzerinde fikir birliği olan bir tanımla olmamakla birlikte adalet, hukuka uygunluk, hakkı gözetme olarak tanımlanabilir. Ancak adalet kavramı yalnızca yasalara uygunluk olarak anlaşılmalıdır. Kavram aynı zamanda ahlaki bir nitelik de taşır.

Adaletin vergileme ilkeleriyle bağlantısı ise, maliyecilerin en çok üzerinde durduğu konulardan olan, bir vergi sisteminin adil olması noktasındadır. En subjektif ilke olan vergilemede adalet ilkesi anlayışı, hem zaman içinde değişmiş, hem de kanun yapanların ekonomik ve siyasal görüşleri, adalet algılamaları gibi faktörlerden etkilenmiştir.

Adalet ilkesinin gerçekleştirilmesi için geliştirilen en önemli iki kavram faydalanma ilkesi ve ödeme gücü ilkesidir. Eğer, her mükellefin harcamalara yapacağı katkının adil olmasını, vergi sisteminin adilliği olarak alırsak, bu iki görüş soruna farklı yaklaşmaktadır.

Faydalanma ilkesine göre; devletin sunduğu mal ve hizmetlerin finansmanı, vatandaşların bu hizmetlerden elde edeceği faydayla ilişkili olmalıdır. Yani harçlar ve resimler, kamu harcamalarını finanse etmenin en iyi aracıdır.

Ödeme gücü ilkesine göre ise; kamu hizmetleri için karşılık veya fayda beklemeksizin, her birey, kendisini ve ailesini geçindirecek miktarın üzerindeki kısımdan, vergi yüküne katlanmalıdır. Bir kimsenin iktisadi gücünü belirleyen unsurlar da gelir, servet ve tüketim harcamalarıdır. Bu unsurlardan en belirleyici olanı gelirdir. Bu, gelirin tamamının vergilendirilmesi anlamına gelmez. Gelirin elde edildiği kaynak ve diğer subjektif unsurlar dikkate alınarak vergileme yapılır.

Ödeme gücüne göre vergilemede iki ölçü vardır. Bunlar, aynı ödeme gücüne sahip olanların aynı vergilendirilmesi anlamına gelen yatay adalet ve farklı ödeme gücüne sahip olanların farklı vergilendirilmesi anlamına gelen dikey adalettir.

Ödeme gücüne ulaşmada 3 temel kavram bulunmaktadır. Bunlar artan oranlılık, ayırma prensibi ve asgari geçim indirimidir. Artan oranlılıkta, vergi matrahı arttıkça vergi oranı da giderek artar. Marjinal vergi oranı ortalama vergi oranından daha büyük olmalıdır. Ayırma prensibine göre ise, sermaye kazançları emek gelirlerine göre daha ağır vergilendirilmelidir. Bu ilkeye göre, gelirin elde edildiği kaynakla mükellefin sosyal durumu da dikkate alınır.

Vergilemede adalet ilkesi gereği, vergi herkesin ödeme gücüne göre alınır. Bireyin kendisinin ve ailesinin geçimini sağlayacak gelir düzeyinin üstünden itibaren ödeme gücü başlar. Bu düzeye asgari geçim düzeyi denmekte ve bu tutarın altında gelir elde edenlerin vergi dışı bırakılmasına da asgari geçim indirimi adı verilmektedir.

Adalet ilkesinin gerçekleştirilmesi amacını güden asgari geçim indirimi, siyasi, sosyal veya demografik amaçlarla da kullanılabilir. Asgari geçim indirimi yüksek tutulmuşsa bununla siyasi-sosyal amaç güdülmektedir. Eğer evli ve

çocuklu kişiler için yüksek olarak belirlenmişse bununla demografik amaç güdülmektedir denebilir.

Vergi dışı bırakılması gerekli gelirin yani asgari geçim indirimi tutarının belirlenmesi oldukça zordur. Çünkü bulunacak tutar kişiden kişiye, yere, zamana göre değişiklik gösterecektir. Bununla ilgili üç farklı görüş vardır. Birincisi, bireyin asgari fizyolojik ihtiyaçlarını gidermesini sağlayacak tutarın vergi dışı bırakılmasını savunan fizyolojik asgari görüşüdür. Bir diğer görüş ise, insanın sosyal bir varlık olduğu ve eğitim, eğlence vs. gibi kültürel ihtiyaçları da olduğu görüşünden hareketle indirim tutarı belirlenirken bu harcamaların da dikkate alınması gerektiğini savunan kültürel asgari görüşüdür. Üçüncü görüş ise, fizyolojik ve kültürel asgarinin belirlenmesindeki zorlukları dikkate alarak, asgari geçim indiriminin bireylerin belli bir medeniyet düzeyinde yaşamalarını sağlayacak tutar olarak belirlenmesi gerektiğini savunmuştur.

Asgari geçim indiriminin tam olarak belirlenmesi çok zordur. Ancak bu asgari geçim indiriminin uygulanmaması gerektiği şeklinde anlaşılmalıdır. Zaten bu tutar hesaplanırken, devletin gelir ihtiyacı da göz önünde bulundurulur. Toplumsal ve ekonomik şartlar göz önünde tutularak belirlenen bir asgari geçim indiriminin uygulanması vergi adaletinin sağlanmasına yardımcı olacaktır.

Asgari geçim indiriminin farklı uygulama yöntemleri vardır. Bunlardan matrahtan indirim sistemi, mükellefin gelirinden, belirlenen asgari geçim indirimi tutarı düşülerek kalan kısmın vergilendirilmesidir. Diğer yöntem ise vergiden indirim yöntemidir. Bu yöntemde mükellefin geliri mevcut tarifeye vergilendirilmekte, sonra asgari geçim indirimine göre bulunan vergi toplam vergiden düşülmektedir. Genel olarak matrahtan indirim sistemi, asgari geçim indiriminden beklenen faydanın sağlanmasına daha çok hizmet etmektedir. İki yöntem arasındaki fark tarifenin yapısına göre değişiklik gösterecektir.

Asgari geçim indiriminin aleyhinde görüş belirten bilim adamları da olmuştur. Bu eleştiriler; asgari geçim indiriminin verginin verimini azalttığı, asgari geçim indirimi tutarının tam olarak saptanamaması, vergide genellik ilkesinden sapma olduğu, konjonktürel hassasiyeti arttırdığı şeklinde özetlenebilir. Bu eleştirilere rağmen asgari geçim indirimi vergi adaletinin sağlanmasında önemli bir araçtır. Vergi ödeme gücü olmayanların vergi dışı bırakılması, genellik ilkesinden bir sapma olarak değerlendirilmemelidir.

Yabancı ülke uygulamaları incelendiğinde, hemen her ülkede asgari geçim indiriminin uygulandığı görülmektedir. Asgari geçim indirimi uygulanırken kişisel özelliklerin dikkate alındığını ve indirimin tüm gelir unsurlarına uygulandığını, ayrıca gelir vergisi tarifesinde, oranların oldukça düşük başlatıldığı görülmektedir.

Türkiye’de 1980’e kadar “en az geçim indirimi” adı altında uygulanan asgari geçim indirimi, 1981 yılından itibaren “genel indirim” adını almış ve 01.01.1986’dan itibaren uygulamadan kaldırılmıştır. 1980 yılına kadar matrahtan indirim yöntemiyle uygulanırken bu tarihten itibaren vergiden indirim şeklinde uygulanmaya başlamıştır.

Asgari geçim indiriminin günümüzdeki uygulaması 5615 sayılı Kanunla başlamış olup, 2008 yılından itibaren uygulamaya girmiştir. Uygulamanın en önemli noktası, yalnızca ücret geliri elde edenler için yapılan bir düzenleme olmasıdır. Oysa, vergilemede adalet ilkesi bakımından bu indirim mümkün olan tüm gelir unsurlarına uygulanmalıdır.

Ayrıca uygulama yöntemi olarak mükellef için daha avantajlı olan matrahtan indirim yöntemi yerine vergiden indirim yöntemi getirilmiştir. Matrahtan indirim yöntemi uygulanması durumunda, mükellef artan oranlılıktan

daha az etkilenecek ve asgari geçim indirimi uygulamasından daha fazla fayda elde edecektir.

Kanun gerekçesine bakıldığında, asgari geçim indiriminin ücretlilerde vergi indiriminin yerine getirilen bir uygulama olduğu anlaşılmaktadır. Ancak her iki uygulamanın fonksiyonu farklıdır. Kaldırılan indirim, aynı zamanda belge düzeninin sağlanmasına yardımcı olmaktadır. Herhangi bir otokontrol sistemi getirilmeden, ücretlilerde vergi indiriminin kaldırılması doğru değildir.

Ülkemizde yeniden uygulanmaya başlanan asgari geçim indirimi vergilemede adalet ilkesi bakımından değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşılabilir:

- Asgari geçim indiriminin yalnızca ücret geliri elde edenlere uygulanması, vergilemede adalet ilkesine aykırıdır.

- Asgari geçim indirimi uygulamasında yöntem olarak vergiden indirim sistemi benimsenmektedir. Adalet ilkesi açısından da matrahtan indirim sisteminin benimsenmesi daha doğrudur.

- Asgari geçim indiriminin, özel gider indiriminin yerine getirildiği söylemi doğru değildir. Her iki mali aracın fonksiyonları farklıdır. Özel gider indirimi asgari geçim indirimiyle birlikte uygulanmalıdır.

- Asgari geçim indirimi tutarı belirlenirken, asgari ücretin esas alınması doğru bir yöntem değildir.

Asgari geçim indirimi modern vergi sistemlerinin çoğunda olan bir uygulamadır. Ülkemizde de mevcut ekonomik ve sosyal şartlar altında tekrar uygulanmaya başlamıştır. Düzenlemenin eksiklikleri olmakla birlikte, sisteme tekrar dahil edilmesi olumlu bir gelişmedir. Ülkenin ekonomik şartları göz önüne alınarak, mevcut eksikliklerin giderilip uygulamanın adalet ilkesine daha uygun şekilde geliştirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

AKDOĞAN Abdurrahman,

1996 **Vergilerin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi (Yasal Düzenlemelerin İşleyişleri Açısından)**, Genişletilmiş İkinci Baskı, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara,

AKDOĞAN Abdurrahman,

1999 **Kamu Maliyesi**, 7.Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.

AKI Erol,

1996 **Hukukun Temel Kavramları**, Barış Yayınları, İzmir.

AKSOY Şerafettin,

1991 **Kamu Maliyesi**, , Filiz Kitabevi, İstanbul.

BATIREL Ömer Faruk, TEZEL Adnan,

1976 **“Kamu Maliyesinde Seçme Yazılar**, İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, No 68.

BOZKURT Enver,

2000 **Hukukun Temel Kavramları**, Nobel Yayınevi, Ankara.

BULUTOĞLU Kenan,

1977 **Kamu Ekonomisine Giriş**, Sermet Matbaası, İstanbul, , s. 373.

BULUTOĞLU Kenan,

1962 **Vergi Politikası**, İÜ Yayın No. 956, İktisat Fakültesi Yayın No. 130, Maliye Enstitüsü Yayın No:11 Sermet Matbaası, İstanbul.

ÇELİK Binnur,

2001 **Vergilemede Müdahale İlkesi Anayasa ve Gelir Vergisi Hükümleri Açısından İncelenmesi**, Gazi Kitabevi, Ankara,. s. 18.

DEVİRİM Fevzi,

1998 **Kamu Maliyesine Giriş**, Üçüncü Baskı, DEÜ İİBF, İzmir.

DİKMEN Orhan,

1956 **Asgari Geçim İndirimi**, Sermet Matbaası, İstanbul.

ECKSTEIN Otto,

1964 **Public Finance**, Prentice-Hall Inc., Englewood Cliffs, New Jersey,.

EDİZDOĞAN Nihat,

1991 **Kamu Maliyesi 2(Kamu Gelirleri ve Vergi Teorisi)**, 2.Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa.

EDİZDOĞAN Nihat,

2007 **Kamu Maliyesi**, 9. Baskı, Ekin Yayınevi, 2007, Bursa.

ERDEM Tahir,

2008 **Asgari Geçim İndirimi Uygulaması**, Vergici Ve Muhasebeciyle
Diyalog, Ocak Eki, Yıl 23, Sayı 237.

ERGINAY Akif,

1994 **Kamu Maliyesi**, Savaş Yayınları, Ankara.

GÖKBUNAR Ali Rıza,

1998 “Vergileme İlkeleri ve Küreselleşme”, **CBÜ İİBF Yönetim ve
Ekonomi Dergisi**, Yıl 1998, Sayı 4.

HYMAN N. David,

2005 **Public Finance-A Contemporary Application of Theory to
Policy**, 8e, 2005.

İRTENK Saffet,

1973 **Maliye**, 5. Baskı, Sobe Matbaası, İzmir.

KIZILOT Şükrü,

1996 **Gelir Vergisi Kanunu ve Uygulaması**, Yaklaşım Yayınları,
Ankara.

KIZILOT Şükrü, KILIÇ Cem, MÜDERRİSOĞLU Okan,

2006 **AB Yolunda Mali Dünyamız**, TİSK Yayınları, Yayın No: 273, II. Baskı, Ankara .

LAUFENBURGER Henry,

1964 **Vergiler Ve Tarihi**, Kardeş Matbaası, Ankara.

Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü Yayını,

1949 **Gelir Vergisi Kanunu ve İzahları**, Ege Matbaası, İstanbul.

MUSGRAVE R.A., MUSGRAVE P.B.,

1973 **Public Finance in Theory and Practise**, McGraw Hill Book Company.

MUTER Naci,

1987 **Maliye Tarihi**, Manisa: DEÜ İİBF Teksir Yayınları No: 1987.

NADAROĞLU Halil,

2000 **Kamu Maliyesi Teorisi**, Beta Yayınları, 11.Baskı, İstanbul.

NEMLİ Arif,

1979 **Kamu Maliyesine Giriş**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Enstitüsü Yayın No: 62, İstanbul.

NEUMARK Fritz,

1948 **Maliyeye Dair Tetkikler**, İstanbul Üniversitesi Yayınlarından No: 118, İktisat Fakültesi Neşriyatı No. 9, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul.

NEUMARK Fritz,

1946 **Türkiye’de ve Yabancı Memleketlerde Gelir Vergisi**, Hak Kitabevi, İsmail Akgün Matbaası, Sermet Matbaası, İstanbul.

ÖKÇESİZ Hayrettin,

2001 **“Hukuk ve Adalet Üstüne Duygular”**, Doğu Batı Dergisi, Yıl:4, Sayı:13.

ÖNCEL Mualla, KUMRULU Ahmet, ÇAĞAN Nami,

2000 **Vergi Hukuku**, 8. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.

ÖZER İlhan,

1975 **Gelir Vergisi Politikası**, Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Neşriyatı No.164, Damga Matbaası, Ankara

PELİN İ. Fazıl,

1945 **Finans İlimi ve Finansal Kanunlar**, İsmail Akgün Basımevi, 3. Bası, İstanbul.

ROSEN Harvey,

1995 Public Finance, 4th Edition, Chicago, Irwin.

SARAÇ Osman,

2006 “Gelir Vergisi Kanunu’nda En Az Geçim İndirimi Uygulaması ve Vergilemeye Etkisi” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Ü. SBE, Ankara.

SAYAR S. Nihad,

1970 **Kamu Maliyesi Cilt 1- Kamu Gider ve Gelirleri Prensipleri**, Dördüncü Baskı, Sermet Matbaası, İstanbul.

SCHMÖLDERS Günter,

1976 **Genel Vergi Teorisi**, (Çev: Salih Turhan), İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Maliye Enstitüsü Yayınları, Fakülteler Matbaası, İstanbul.

SMITH Adam,

2006 **Milletlerin Zenginliği**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, I.Baskı, İstanbul.

SONSUZOĞLU Elif,

2008 “Ayırma İlkesinin Adı mı Değişti; Asgari Geçim İndirimi”, **Yaklaşım**, Sayı: 184.

SONSUZOĞLU Elif,

1997 “Ödeme Gücüne Göre Vergileme İlkesi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE Mali Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul.

ŞENATALAR Burhan, Önder İzzettin, Oyan Oğuz ve Seviğ Veysi,

Türkiye’de 1980 Sonrası Vergi Politikası, Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı Yayınları.

ŞENER Orhan,

2001 **Teori ve Uygulamada Kamu Ekonomisi**, Beta Basım, 7.Baskı, İstanbul.

ŞENER Orhan,

1990 “AET ve OECD Ülkelerindeki Reform Eğilimleri Yönünden Türk Vergi Sisteminin Ekonomik Analizi”, Çeşitli Açılardan Vergileme ve Sorunları, VI. Türkiye Maliye Sempozyumu, Antalya, Mayıs 1990, Ankara, Şafak Matbaacılık.

ŞENYÜZ Doğan, ERDEM Metin, TATLIOĞLU İsmail,

1996 **Kamu Maliyesi**, Ekin Yayınevi, Bursa.

TAŞ Metin,

2000 “Anayasal Vergileme Normları Açısından Gelir Vergisi”, Anayasal Mali Düzen, XIII. Türkiye Maliye Sempozyumu (14-16 Mayıs 1998 Bodrum), M.Ü. Yayın No: 12, İstanbul, M.Ü. Döner Sermaye İşletmesi Teknik Eğitim Fakültesi Matbaası, 2000.

TEKİN Fazıl,

1978 Artan Oranlilik ve Türk Gelir Vergisindeki Uygulaması, EİTİA Yayın No. 192/122, Eskişehir.

TUNCER Selahattin,

2006 Vergi Hukuku ve Uygulaması, Cilt II, Yaklaşım Yayınları, Ankara.

TURHAN Salih,

1998 Vergi Teorisi Ve Politikası, Filiz Kitabevi, İstanbul.

TÜRKAY İmdat,

2008 **Asgari Geçim İndirimi Uygulaması**, Ankara SMMM Odası Yayın No: 57, Ankara.

YAKAR Soner,

2007 “En Az Geçim İndirimi Ve Türkiye Uygulaması”, **Vergi Dünyası**, Sayı 308, Nisan 2007.

265 Seri No'lu Gelir Vergisi Genel Tebliği.

213 No'lu Vergi Usul Kanunu, md. 341.

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=242830>

<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1346m.htm>

http://www.belastingdienst.nl/variabel/buitenland/en/private_taxpayers/private_taxpayers-33.html#P472_45608

<http://www.irs.gov>

<http://www.yaklasim.com>

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr>

www.revenue.ie

<http://www.hmrc.gov.uk>

<http://www.hmrc.gov.uk/rates/it.htm>

www.tdk.gov.tr